

Erőszakot és hajléktalanságot megtapasztalt nőknek nyújtott szolgáltatások fejlesztése

Készült a PIE4shelters projekt keretében

COLLECTIF
CONTRE LES
VIOLENCES
FAMILIALES ET
L'EXCLUSION

Budapesti Módszertani
Szociális Központ
és Intézményei

safeireland
Creating safety for women and children

Az Európai Unió Jogok, egyenlőség és polgárság
programjának társfinanszírozásából

Bevezetés

A PIE4shelters kézikönyv célja, hogy útmutatást és jól használható háttéranyagokat adjon az erőszakot és hajléktalanságot megtapasztaló nőket segítő szolgáltatások fejlesztéséhez. A kézikönyvet hajléktalanellátó intézmények, a nők elleni erőszak túlélőivel foglalkozó szervezetek és minden hajléktalanságban és a nők elleni erőszakban érintett nőket támogató szolgáltató számára ajánljuk. Ez az útmutató négy nyelven (angol, francia, magyar és olasz) teljes terjedelmében elérhető a [PIE4shelters project oldalon](https://www.feantsa.org/en/project/2018/02/01/pie4shelters-making-shelters-psychologically-and-trauma-informed?bcParent=418).¹

¹ <https://www.feantsa.org/en/project/2018/02/01/pie4shelters-making-shelters-psychologically-and-trauma-informed?bcParent=418>

I

Az Európai Unió
Jogok, egyenlőség
és polgárság
programjának társ-
finanszírozásából

Néhány mondat a kézikönyvről

- Az első fejezet** egy rövid bevezetés. Ebben két olyan megközelítést ismertetünk, amelyek a traumatikus események személyiségre és emberi kapcsolatokra gyakorolt hatásaira fókuszálnak. A két modell: **PIE – Pszichológiai Szükségletekre Reagáló Környezet és TIP – Traumatudatos Szolgáltatás** (Lásd PIE és TIP – Hasonlóságok és különbségek című alfejezet). A két megközelítésben kidolgozott és alkalmazott tartalmak biztosítottak forrásokat azokhoz a képzésekhez, amelyek a nők elleni erőszak és az ismétlődő traumák személyiségre és emberi kapcsolatokra gyakorolt hatásaira való érzékenységet növelését célozták. Ezt a kézikönyvet a képzések kapcsán szerzett tapasztalataink alapján állítottuk össze. Ebben a fejezetben tisztázzuk a téma feldolgozásához használt szakkifejezéseket, valamint itt esik szó a nők elleni erőszak és a hajléktalanság összefüggéseiről, hiszen a **nők elleni erőszak** az egyik leggyakoribb ok, amely a **nők hajléktalansága** mögött áll.
- A második fejezet** olyan **szolgáltatásfejlesztéshez kapcsolódó szakmai kérdéseket érint, amelyek a nők elleni erőszakot megtapasztalt hajléktalan nők támogatása során merülhetnek fel.** A nőket érő traumák hatásait a segítői tevékenység középpontjába helyező (a továbbiakban: traumatudatos) ellátások kialakításához mindenképpen ajánlott ennek a résznek az alapos átolvasása.

- A harmadik fejezet gyakorlati tanácsokat tartalmaz a nők elleni erőszakot és hajléktalanságot megtapasztalt nőknek nyújtott szolgáltatások fejlesztéséhez.** Ezek az ajánlások a részt vevő szervezetek program során szerzett tapasztalatain, és a területen elismert szakemberekkel folytatott interjúkon alapulnak. Itt szót ejtünk majd azokról a nehézségekről és kihívásokról, amelyek a modellek alkalmazása során merültek fel, hiszen ez hasznos információkat nyújthat a megközelítést bevezetni szándékozó szervezetek számára. A képzések hatékonyságát mérő eszközök is ebben a fejezetben kerülnek bemutatásra.
- A negyedik fejezet** egy forráslistát tartalmaz, amelyben a traumatudatos szolgáltatások fejlesztéséhez kapcsolódó képzésekhez felhasználható szakirodalmak, előadások és egyéb **háttéranyagok** szerepelnek.

Az Európai Unió
Jogok, egyenlőség
és polgárság
programjának társ-
finanszírozásából

PIE és TIP – Hasonlóságok és különbségek

A következő ábra a két rokon megközelítés, a **Pszichológiai Szükségletekre Reagáló Környezet (PIE)** és a **Traumatudatos Szolgáltatás (TIP)** közötti egyezéseket és eltéréseket mutatja be. Amint látszik, mindkét modell arra az alapfeltevésre épül, hogy az egyes viselkedések bizonyos fenyegető helyzetekhez való alkalmazkodás eredményeképpen alakulnak ki.

Emellett mindkét megközelítés fontosnak tartja a traumatikus előzmények felmérését, a stigmatizálás és hibáztatás hatásaira való érzékenységet, a támogató kapcsolatok alapvető jelentőségét, a fizikai és érzelmi biztonság iránti igény kielégítésére való törekvést, és az ügyfelek belső erőforrásainak tudatosítását és autonómiájuk elősegítését, a segítő csapatok számára biztosított szupervíziót, a segítőket motiválását a saját lelki egészségük megőrzése érdekében folytatott tevékenységek végzésére (self-care), a vezetők és a szervezet egészének bevonását a változás folyamatába, valamint az egyéni élethelyzetek szociális és kulturális hátterének figyelembe vételét.

A két megközelítés lényegi tartalma ugyanaz, azonban a különböző elemek egymáshoz viszonyított hangsúlya más. A PIE az ügyfelek gondolkodására, érzelmeire, személyiségére és múltbeli tapasztalataira fókuszál. Célja annak megértése, hogy az ügyfelek viselkedése és korábbi élményei hogyan hatnak a munkatársakkal és más ügyfelekkel való kapcsolataikra, valamint a támogatás igénybevételére. Alapvetése, hogy a nyújtott támogatást az ügyfelek viselkedéséhez igazodva kell kialakítani.

A TIP az ügyfelek traumatikus életpasztalatainak megismerésére helyezi a fő hangsúlyt. Ez a kézikönyv és maga a PIE4shelters program, amelynek keretében elkészült, a nők elleni, családon belüli és kapcsolati erőszakkal összefüggő traumára összpontosít. A TIP a neurológia-tudomány és a szociális segítségnyújtás gyakorlata által nyújtott szaktudás felhasználásával törekszik az ügyfelek és a munkatársak jóllétének javítására. A PIE és a TIP egyaránt a teljes szervezetet érintő szemléletet követ, és célja az ügyfelek szakszerű, a pszichológiai szükségleteket és a traumák hatásait is figyelembe vevő támogatása. A PIE4shelters program a traumák hatásait tudatosító támogatást egy kulcsfontosságú, a hajléktalan élethelyzetben lévő nők valóságára és szükségleteire érzékeny fókusszal egészítette ki, elősegítve ezzel, hogy a hajléktalanellátó szervezetek megfelelőbb szolgáltatást nyújtsanak női ügyfeleiknek, akik jelenleg kevésbé támogatott klienscsoportnak számítanak.

Az Európai Unió
Jogok, egyenlőség
és polgárság
programjának társ-
finanszírozásából

A PIE és TIP közös elemei

TIP

Alaposan feltárja az abúzust elszenvedett ügyfelek szükségleteit és a munkatársak megfelelő reagálásához szükséges kompetenciákat

MINDKETTŐ

- figyelembe veszi a nehéz életesemények hatásait
- kiemelt hangsúlyt helyez a traumát – gyakran tartósan – elszenvedett ügyfelekre
- összetett, többféle kihívást jelentő esetekben is segítséget nyújt
- az ügyfelek viselkedését a fenyegető helyzetekhez való alkalmazkodásként értelmezi
- tudatosítja a stigmatizálás és hibáztatás hatásait
- a támogató kapcsolatokat tekinti a legfontosabb beavatkozási eszköznek
- erősségközpontú megközelítést alkalmaz
- támogatja az ügyfelek felépülését a traumából
- felismeri a környezet hatását az egészségre és a jóllétre
- kiemelten kezeli a fizikai és érzelmi biztonság iránti igényt
- felismeri az ügyfelek esetleges nehézségeit a bizalmi kapcsolatok kialakításában
- elősegíti, hogy az ügyfelek felismerjék és jobban megértsék az életeseményeik pszichológiai és traumatikus hatásait
- indulatkezelési technikákat tanít az ügyfeleknek
- az ügyfelek képessé tevésére, autonómiájuk növelésére törekszik

PIE

Az ügyfelek viselkedésének pszichológia hátterét igyekeznek megérteni annak érdekében, hogy a munkatársak megfelelő támogatást tudjanak számukra nyújtani.

Az Európai Unió
Jogok, egyenlőség
és polgárság
programjának társ-
finanszírozásából

A kézikönyvben használt szakkifejezések

Ebben az anyagban főleg a „nők elleni erőszak” kifejezést használjuk, amikor nők és lányok ellen, a nemük miatt elkövetett erőszakra utalunk. A nők elleni erőszak bármely, különböző életterekben nők ellen megvalósuló erőszakot és bántalmazást jelent, és magába foglalja a magán- és közterületeken, munkahelyeken, intézményekben, szervezetekben stb. elkövetett nők elleni erőszakot. Kézikönyvünk tartalma szempontjából különösen hangsúlyos az utcán élő nők ellen és a szociális intézményekben, pl. hajléktalanellátó és más szociális támogatást nyújtó szervezetekben elkövetett erőszak. Ezekben az elsősorban férfiak által igénybevett és a nők biztonságának megteremtéséhez szükséges feltételeket nélkülöző környezetekben a nők nem kapnak védelmet az erőszakkal szemben.

Bizonyos fejezetekben inkább a „kapcsolati erőszak” kifejezéssel élünk. A kapcsolati erőszak a fizikai, a szexuális, a pszichológiai vagy a gazdasági erőszak mindazon cselekményei, amelyek a családon vagy a háztartási egységen belül, volt vagy a jelenlegi házastársak vagy partnerek között történnek, függetlenül attól, hogy az elkövető az áldozattal azonos helyen él vagy élt-e. (Isztambuli Egyezmény 3. Cikk b, bekezdés) Anyagunkban a kapcsolati erőszak alatt bármely, családban elkövetett bántalmazást is értünk. A programban résztvevő partnerek megállapodása szerint inkább a kapcsolati erőszak kifejezést használjuk a kapcsolaton belüli bántalmazás helyett, mivel jobban kifejezi, hogy erőszakos cselekedetéről van szó.

A kapcsolati erőszakot megtapasztalt vagy éppen megtapasztaló nőkre, mint „túlélőkre” utalunk. Ez a kifejezés a nőknek a nők elleni erőszak leküzdéséhez és az önálló élethez szükséges erejét és képességét hivatott hangsúlyozni (szemben az „áldozat” szóval, amely passzív, beletörődő hozzáállást sugall).

Nők elleni erőszak és női hajléktalanság

Az otthoni környezetben, férfi intim partner által elkövetett erőszakot gyakran említik a női hajléktalanság egyik legfőbb okaként. Kutatási eredmények szerint a családon belüli erőszakot átélt nők aránya a hajléktalan nők körében az Egyesült Királyságban és Írországban mért 40%-tól, a Portugáliára és Magyarországra jellemző 50%-on át, a Spanyolországban és Svédországban tapasztalt rendkívül magas, 93%-ig, illetve 100%-ig terjed.² Bár a családon belüli erőszak egyértelműen rendkívül fontos szerepet játszik a női hajléktalanság kialakulásában, fontos megjegyezni, hogy a hajléktalanság és lakhatási depriváció rendszerszintű és egyéni tényezők komplex egymásra hatásának folyamata és következménye. A nők hajléktalansága esetében a nők elleni erőszak szélesebb körű egyenlőtlenségi, társadalmi kirekesztési és marginalizációs folyamatokkal van kölcsönhatásban.

Attól fogva, hogy egy nő a családon belüli erőszaktól menekülve elhagyja az otthonát, a Hajléktalanság és a lakhatásból való kirekesztettség európai tipológiája (ETHOS) szerint hajléktalannak számít.³ Ilyenkor rövid ideig női menedékhelyeken vagy krízisszállókon, hajléktalanszállókon vagy átmenetileg családtagoknál, barátoknál, nem biztonságos szívességi lakhatásban, illetve közterületen tartózkodhat. Számos adat bizonyítja, hogy nincs elég férőhely sem a női krízisszállókon, sem azokon a menedékhelyeken, ahol nőket és férfiakat egyaránt fogadnak. A koedukált menedékhelyek gyakran nem képesek megfelelő biztonságot nyújtani a nők elleni erőszak különböző formái ellen, illetve olyan támogatást sem tudnak biztosítani, amire az ismétlődő traumák okozta állapotból való felépüléshez szükség volna. A hajléktalan nők láthatatlansága, különösen az átmenetileg barátoknál vagy rokonoknál

² <http://womenroughsleepers.eu/>

³ https://www.feantsa.org/download/hu___2957983251444875415.pdf

Az Európai Unió
Jogok, egyenlőség
és polgárság
programjának társ-
finanszírozásából

élőké – amire a „rejtett hajléktalanság” kifejezés is utal – azt eredményezi, hogy sok nő nem jut szociális vagy intézményi lakhatáshoz, így jóval kevesebb védelemre számíthatnak nők elleni erőszak megtapasztalása esetén. A közterületen élő nők rendkívüli módon veszélyeztetettek az utcán bekövetkező újabb erőszakkal szemben, de általánosságban is elmondható, hogy a hajléktalanellátó intézmények igénybevevői közül a nők vannak leginkább kiszolgáltatva az erőszaknak, akár nappali melegedőkben, akár éjjeli menedékhelyeken fordulnak meg. A férőhelyek és a megfelelő szolgáltatások korlátozottsága és a csak nők számára létrehozott intézmények hiánya olyan helyzetet teremt, amelyben az erőszaknak kitett hajléktalan nők támogatás nélkül maradnak.

Noha a hajléktalan nők és az erőszak elől menekülő nők igényei gyakran összekapcsolódnak, az őket támogató szektorok sok esetben nem működnek együtt egymással, ezért sokan a kihullanak a rendszer résein, és nem kapnak megfelelő segítséget. A hajléktalanellátó intézmények nyújthatnak támogatást a hozzájuk forduló hajléktalan nőknek, azonban sokszor nem rendelkeznek eszközökkel és forrásokkal a friss vagy korábbi trauma okozta stressz kezeléséhez, holott a családon belüli és a kapcsolati erőszak, a kényszer és bántalmazás ismétlődő alkalmazása miatt pszichés traumákat okoz. A PIE4shelters program célja, hogy elősegítse, hogy a hajléktalanságban és nők elleni erőszakban érintett nőknek nyújtott támogató szolgáltatások képesek legyenek válaszokat nyújtani az erőszak okozta traumák hatásaira is.

Az Európai Unió
Jogok, egyenlőség
és polgárság
programjának társ-
finanszírozásából

2

**Fontos szempontok a
családon belüli erőszakban
és hajléktalanságban
érintett nők támogatásának
fejlesztéséhez**

Az Európai Unió
Jogok, egyenlőség
és polgárság
programjának társ-
finanszírozásából

Az alábbiakban lényeges tudnivalókat gyűjtöttünk össze a traumatudatos gyakorlat bevezetésére vállalkozó szervezetek számára, többek között a másodlagos trauma hatásainak hosszú távon kitett munkatársak megfelelő szakmai támogatásával kapcsolatban. Az traumatudatos környezet kialakításához szükséges alapkompenciák című táblázatban meghatároztunk különböző készség szinteket, amelyek a hajléktalanellátásban dolgozó segítők traumatudatosává válásához szükségesek.

A munkatársak szakmai támogatásának fontossága

A Burn-out szindróma a vikariáló vagy másodlagos traumával összefüggésben kialakuló foglalkozási ártalom az olyan intézményekben, ahol jelentős a traumatizáló ügyfelek száma. A velük foglalkozó intézményeket fenntartó szervezeteknek emiatt gyakorlati és etikai felelőssége van abban, hogy kezeljék ezt a kockázatot⁴. Kutatások is bizonyítják, hogy a nehéz sorsú klienscsoportokkal végzett munka a másodlagos traumatizáció fokozódásához vezethet⁵. A trauma-érzékeny szupervízor során időt kell biztosítani arra, hogy a munkatársak beszélhessenek munkájuk hatásairól és a személyes érzéseikről. Célzottan kell foglalkozni a másodlagos traumatizációval; emellett kívánatos, hogy együttműködően, az erősségeket kiemelve reflektálhassanak a megélt tapasztalatokra⁶. A reflektív szociális munka gyakorlat (amely működhet a szupervízió részeként vagy

mellette) segít abban, hogy a dolgozók kevésbé kerüljenek az ügyfelekkel kapcsolatos történések hatásai alá, jobban megértsék saját maguk és az ügyfelek viselkedését, és hogy megtanulják, mi hasznos és mi nem a napi szakmai gyakorlatban⁷.

Szükségletfelmérés – a traumatudatos megközelítés bevezetésének első lépése

Hogy egy szervezet traumatudatos környezetet alakítson ki, először szükség van arra, hogy megvizsgálja és elemezze a rendszer összetevőit, úgy mint: fizikai környezet, stábon belüli kapcsolatok, kommunikáció, hangulat, támogató rendszerek a munkatársak részére, segítői és beavatkozási módszerek. A projekt kezdeti szakaszában fontos elem volt az ügyfelek szükségleteinek és a szervezetek előzetes tapasztalatainak felmérése valamennyi partner országban. A felmérés egy már korábban kidolgozott mérőeszköz alkalmazásával történt, és az ügyfelek véleményének megkérdezését is magába foglalta⁸. Emellett előzetes konzultációkat végeztünk a partnerszervezetekkel és külső szakmai résztvevőkkel a kapcsolati erőszak témakörében, azzal a céllal, hogy felmérjük a képzésekre vonatkozó igényeket.

4 Slattery, M. & Goodman, L. (2009). Secondary traumatic stress among domestic violence advocates: Workplace risk and protective factors. *Violence Against Women*, 15(11), 1358-1379.

5 Arnold, D., Calhoun, L., Tedeschi, R., & Cann, A. (2005). Vicarious posttraumatic growth in psychotherapy. *Journal of Humanistic Psychology*, 45(2), 239-263; Herman, J. L. (1997). . New York: BasicBooks.

6 Sommer, C., & Cox, J. (2005). Elements of supervision in sexual violence counselors' narratives: A qualitative analysis. *Counselor Education & Supervision*, 45, 119- 134. doi:10.1002/j.1556-6978.2005.tb00135.x

7 Schön, D. A. (1983). *The reflective practitioner: How professionals think in action*. New York: Basic Books.

8 Sullivan, C.M., & Goodman, L. (2015). A guide for using the Trauma Informed Practices (TIP) Scales. Available at: dvidenceproject.org/evaluation-tools.

Az Európai Unió
Jogok, egyenlőség
és polgárság
programjának társ-
finanszírozásából

Érzékenység növelése a traumatizált nők irányában – A kényszerítő kontrollon alapuló kapcsolat jellemzői és hatásai

Egyre inkább felismerjük a kényszerítő kontroll központi szerepét abban, ahogy a bántalmazó partner megakadályozza, hogy a másik fél ki tudjon lépni a kapcsolatból. A kényszerítő kontroll a bántalmazó és erőszakos viselkedési mintázatok előre eltervezett, hosszú időn keresztül történő alkalmazása, melyben az alárendelt fél a félelem és fenyegetettség légkörében csak a feltétlen engedelmességet választhatja. Ennek következtében a bántalmazott személy önmagáról alkotott képét a kisebbségi, büntudat, önbizalomhiány hatja át, amely a kezdeményezőkézség szinte teljes feladásával jár. A kényszerítő kontroll légkörében a túlélő egyre jobban elszakad a családtagjaitól és barátaitól, illetve minimálisra csökken a párkapcsolatán kívüli társas érintkezések lehetősége. A kényszerítő kontroll gyakran együtt jár a másik fél pénzhasznaleti jogának korlátozásával. A kapcsolati erőszak túlélői folyamatosan az erőszak fenyegettségében élnek, úgy érzik, mintha tojáshejakon kellene lépkedniük, így folyamatos belső feszültséget élnek meg. Az erőszak és a kényszer közegében a rendszeres lelki, fizikai és szexuális erőszak, megfélemlítés, elszigeteltség, és lekicsinylés válik a mindennapi tapasztalattá.

Alapelvek a kapcsolati erőszak és kényszerítő kontroll túlélőinek támogatásában

Az alábbi aspektusok a traumatizált környezet kialakításának és fenntartásának fontos alapelveit képezik.

Autonómia és kölcsönös tisztelet: A párkapcsolati erőszak következményeként megroppant önbizalom és az önbecsülés visszaállítása kölcsön-

nös tiszteleten alapuló társas környezet meglétét igényli. Az ügyfelet úgy tudjuk segíteni saját és gyermekei szükségleteinek kielégítésében, **ha ítéletmentesen viszonyulunk hozzá, és azt erősítjük benne, hogy képes irányítani saját felépülésének folyamatát, és képes döntések meghozatalára.**

Pszichoedukáció biztosítása: **Az információnyújtás a traumatizáltak képességtelének első lépése.** Ez a bántalmazók által rájuk erőltetett hibáztató hozzáálláshoz képest, az események másfajta értelmezését kínálja az új ismereteknek köszönhetően. Az információ lehetőséget teremt a gondolkodásra, a megértésre, a kapcsolódásra és a cselekvésre.

Lehetőségek a kapcsolatletteremtésre: A biztonságos kapcsolatok kialakítása ebben az összefüggésben a káros hatások minimalizálását, és a bizalom maximalizálását jelenti. Ez elősegíti a traumatizáltak felépülését azáltal, **hogy másféle tapasztalatokat tesz lehetővé a kapcsolatok terén.** Most a fenyegetettség helyett biztonság, a kontroll helyett választási lehetőség, a kényszerítés helyett együttműködés, az árulás helyett bizalom jelenik meg. Az ilyen kapcsolatoknak köszönhetően enyhülhet az a félelem, hogy az emberi kapcsolatok óhatatlanul traumákhoz vezetnek, és megkezdődhet a traumák hatásaira kialakult állapotból való felépülés.

Az erősségek hangsúlyozása: **A traumatizáltak erősségközpontú segítése csak autonómián és kölcsönös tiszteleten alapuló környezetben** működhet. Az erőszak túlélőinek krízishelyzetekkel kapcsolatos tapasztalata a kontroll elvesztése. Ezért cél, hogy az ügyfelek érezzék, rendelkeznek olyan képességekkel, amelyek helyzetek kézbentartásához szükségesek. Az ügyfelek számos erőforrással rendelkeznek, amelyekre építeni lehet, hiszen a túléléshez sok bátorságra és találékonyságra volt szükségük.

Az Európai Unió
Jogok, egyenlőség
és polgárság
programjának társ-
finanszírozásából

Befogadás, nyitottság a kulturális különbségekre: **Minden nőnek lehetőséget kell biztosítani, hogy hozzáférjen a biztonsága megteremtéséhez szükséges támogató rendszerekhez.** Bizonyos háttérből érkező nők és családok extra akadályokkal szembesülhetnek, amikor segítségért folyamodnak: etnikai különbségek (rasszizmus), szegénység, menekült státusz, fogyatékoság, kor, szexuális orientáció, munkaerőpiaci státusz, mentális problémák, szerhasználat vagy egyéb társadalmi identitást meghatározó tényezők lehetnek ennek okai⁹. Ezek a nők és gyermekeik még kiszolgáltatottabbak lehetnek az újabb bántalmazásokkal szemben. Különleges támogatást igényelhetnek, hogy esélyük legyen az szükségleteiknek megfelelő segítségben részesülni.

Szülők támogatása: A családon belüli erőszak esetében soha nem szabad az áldozatot hibáztatni, amiért nem tudta megvédeni a gyermekét. A gyermeket a bántalmazó erőszakos viselkedése veszélyezteti. A túlélő szülői kompetenciája és a gyermeké(i)hez fűződő kapcsolata sérülhet a bántalmazás folyamata során. **A nem bántalmazó szülőt minden esetben segíteni kell szülői készségei fejlesztésében és önbizalma erősítésében.**

A traumatudatos környezet kialakításához szükséges alapkompenciák

Az itt ismertett kompetenciák olyan elvárt tudást és készségeket írnak le, amelyekkel a hajléktalan nőkkel dolgozóknak rendelkeznie kell ahhoz, hogy napi gyakorlatuk traumatudatossá válhasson. Mindez összhangban van azzal a meggyőződéssel, hogy minden egyes találkozás hozzá-

járul ahhoz, hogy a traumatizáltak kapcsolatokról szerzett tapasztalatai megváltozhassanak,¹⁰ ami különösen fontos a családon belüli erőszak esetében.

Az egyes szinteket a trauma hatásaival szembesülő munkatársak feladatkörei és felelősségük fokozatai szerint határoztuk meg. Az Alapszint valamennyi, a hajléktalanságot megtapasztalt nővel dolgozó ember számára szükséges ismereteket és készségeket tartalmazza. A Biztonság kialakításához szükséges tudásszint bemutatja a traumatizáltakkal közvetlen kapcsolatba kerülő munkatársaknak ajánlott ismereteket és készségeket. A Felépülésfókuszú támogatáshoz szükséges tudásszint azokra a munkatársakra vonatkozik, akik célzott beavatkozásokkal igyekeznek csökkenteni a traumák hatásait. Végül a Traumatudatos szervezeti szint a traumatudatos szolgáltatási struktúra kialakításához szükséges szervezeti feltételeket írja le.

⁹ Sanderson, Christiane (2008). *Counselling Survivors of Domestic Abuse*. Kingsley, London. 'A History of abuse increases vulnerability to domestic abuse and should not be understood as indicative of personality disturbance'.

¹⁰ NHS Education for Scotland 2017. *Transforming Psychological Trauma: A Knowledge and Skills Framework for the Scottish Workforce*.

Az Európai Unió
Jogok, egyenlőség
és polgárság
programjának társ-
finanszírozásából

Képzési szint	Ismeretek és készségek	Munkatársak / szervezet	Eredmények
Alapszint	<ul style="list-style-type: none"> ▷ Általános ismeretek a pszichés trauma jeleiről és tüneteiről, előfordulásának gyakoriságáról. ▷ Ismeretek a párkapcsolati és a családon belüli erőszakról, és annak viselkedésre és érzelmi állapotra gyakorolt hatásairól. ▷ Az intézményben betöltött szerephez tartozó kapcsolati készségek ismerete. ▷ Reflektív készségek, amelyek segítenek felismerni a nemi alapú diszkrimináció hajléktalan nők lehetőségeire gyakorolt hatásait. ▷ Ismeretek a munka során jelenkező stresszhatások kezelésének és megelőzésének módjairól. ▷ Ismeretek a traumatudatos környezet jellemzőiről és alapelveiről. 	Hajléktalanellátó szervezet/ az ügyfelekkel alkalmatlanul vagy adminisztratív teendők kapcsán kapcsolatba kerülő segítő személyzet. Segítő szakemberek a szociális ellátás egyéb területein.	Csökken az újratraumatizálódás és az áldozattá válás megismétlődésének kockázata.
Biztonság kialakításához szükséges tudásszint	<ul style="list-style-type: none"> ▷ Ismeretek a családon belüli erőszak segítségkérést megakadályozó aspektusairól. ▷ Érzelmileg biztonságos bizalmi kapcsolatok kialakításának képessége az ügyfelekkel. ▷ Ismeretek az ügyfelek szükségleteire reagáló segítői attitűd kialakításához, a viselkedésváltozás mögött álló triggererek beazonosításához, az ellátásból való kizáródás és a trauma eszkalálódásának megelőzése érdekében. ▷ Erősségközpontú támogató technikák. ▷ A nők támogatása az akadályok azonosításában és leküzdésében a biztonság és védelem eléréséhez. 	Nők elleni erőszak túlélőivel rendszeresen kapcsolatba kerülő, hajléktalanellátó intézményekben dolgozó segítő szakemberek.	A speciális szaktudás és készségek hozzájárulnak az erőszak túlélők szükségleteinek megfelelő azonnali biztonság és védelem kialakításához.

Az Európai Unió
Jogok, egyenlőség
és polgárság
programjának társ-
finanszírozásából

<p>Felépülés-fókuszú támogatáshoz szükséges tudásszint</p>	<ul style="list-style-type: none"> ▶ A traumára adott reakciók átfogó ismerete, beleértve a traumát okozó eseményeket, a trauma típusát és gyakoriságát, a támogató rendszerek elérhetőségét és a kulturális hátteret. ▶ A családon belüli erőszakból való felépülést támogató beavatkozási módszerek ismerete. ▶ Ismeretek a szülői készségek megerősítéséhez a családon belüli erőszak kontextusában. ▶ A nők elleni erőszakot túlélő ügyfelek pszichoedukációjához szükséges szaktudás és készségek ismerete. ▶ A női ügyfelek bevonását és részvételét elősegítő készségek. ▶ Traumatudatos csoportmunka ismeretek és készségek. ▶ Szakmai támogató rendszerek (pl. szupervízió) igénybevételének, illetve az egyénre szabott öngondoskodási tervek kialakításának és fenntartásának képessége. 	<p>Speciális, nők elleni erőszak túlélőinek segítésére szakosodott intézmények munkatársai – krízisotthonok és nemi erőszak áldozatait befogadó intézmények.</p>	<p>A nők elleni és családon belüli erőszak túlélőinek biztonságára, megerősítésre és felépülésre vonatkozó igényeit kielégíteni képes szaktudás és készségek kialakulása.</p>
<p>Traumatudatos szervezeti szint</p>	<ul style="list-style-type: none"> ▶ Traumatudatos alapelveknek megfelelő eljárások és intézményműködési elvárások kidolgozása. ▶ Az alapelvek vezetői alkalmazása a döntéshozatali szinten is, elősegítve ezzel a szakmai kapcsolatok kialakulását a szervezeten belül. ▶ Tiszteletteljes kapcsolatok kialakítása és fenntartása, mintanyújtás az ügyfelekkel való segítői viszonyra vonatkozóan. ▶ Szakmai támogató rendszerek kiépítése a másodlagos traumatizáció káros hatásainak csökkentése érdekében. ▶ Értékelő és visszajelző mechanizmusok beépítésének képessége, a szervezeti környezet hatékonyságának elősegítése és mérése érdekében. 	<p>Közép- és felsővezetés, igazgatók, munkáltatók</p>	<p>A speciális szaktudás és készségek lehetővé teszik traumatudatos rendszerek és struktúrák kialakítását, elősegítve a trauma káros hatásainak enyhítését az ügyfelek és a munkatársak esetében is.</p>

Az Európai Unió
Jogok, egyenlőség
és polgárság
programjának társ-
finanszírozásából

Kihívások

A programban együttműködő hajléktalanellátó és családon belüli erőszak túlélőit támogató szervezetek több kihívással is szembesültek a traumatudatos működés bevezetése kapcsán:

- 👤 Hogyan lehet speciális, a nők felépülését támogató módszereket bevezetni a hajléktalanellátó szervezetekben?
- 👤 Mit tartalmazzon a nők elleni és kapcsolati erőszak alapképzés a hajléktalanellátó intézményekben?
- 👤 A nők elleni erőszakra szakosodott segítők munkáját milyen módon lehet a nők hajléktalanságával kapcsolatos tudással kiteljesíteni?
- 👤 Hogyan lehet a traumatizált ügyfelekkel dolgozó munkatársaknak nyújtott támogatást fejleszteni?
- 👤 Hogyan lehet összekapcsolni a nők elleni és kapcsolati erőszak túlélőivel végzett munka alapelveit a hajléktalanellátó intézményekben végzett munka alapelveivel?
- 👤 Hogyan lehet a nemi alapú egyenlőtlenségekre vonatkozó ismereteket bevinni nőkkal és férfiakkal egyaránt foglalkozó intézményekbe?
- 👤 Annak biztosítása, hogy a projekt a nők elleni erőszak felszámolásához szükséges érdeképviselet, társadalmi igazságosság és társadalmi változás alapelvei mentén elősegíti a hajléktalan nők támogatását és védelmét a nők elleni erőszaktól és családon belüli erőszaktól.¹¹

Az utóbbi kihívás megválaszolása, nevezetesen a Pszichológiai Szükségletekre Reagáló Környezet (PIE) és a Traumatudatos Szolgáltatás (TIP)

elemeinek integrálása, a program hangsúlyos célkitűzése volt. A Pszichológiai Szükségletekre Reagáló Környezet megközelítést brit állami és pszichiátriai szervezetek dolgozták ki¹², felismerve, hogy a hajléktalan élethelyzetbe kerülő emberek sokféle pszichológiai és érzelmi szükségletükre igényelnének választ, amelynek megadására a szervezetek gyakran nem voltak felkészülve¹³.

A Traumatudatos Szolgáltatás megközelítésben az ügyfelek pszichológiai, érzelmi reakcióit és viselkedését a szociális hátrányokkal járó traumatikus eseményekre és tapasztalatokra adott válaszként értelmezzük. Ez a „mi történt veled?” hozzáállás különösen fontos a családon belüli erőszak túlélőivel végzett munkában, mert:

- 👤 elősegíti az ügyfelek részvételét a támogatási szükségletek megfogalmazásában,
- 👤 segít felmérni a biztonsági szükségleteket a jelenben is zajló abúzus és erőszak kockázatának ismeretében,
- 👤 tudatosítja, hogy a bántalmazótól való félelem és a kapcsolati erőszakhoz kapcsolódó szégyen és hibáztatás, hogyan vezet a túlélők segítségkérésben való akadályozottságához,
- 👤 A traumatizáltak pszichés állapotát és viselkedésbeli megnyilvánulásait a hosszú ideig tartó ismétlődő erőszakra adott alkalmazkodásként tekinti. Mindez az ügyfelek diagnosztikus megbélyegzése helyett a traumák hatásaira való fogékonyságra helyezi a hangsúlyt.

¹² The UK Department for Communities and Local Government (DCLG), and the National Mental Health Development Unit (NMH DU) (now disbanded); Haigh, R., Harrison, T., Johnson, R., Paget, S. & Williams, S. (2012) "Psychologically informed environments and the "Enabling Environments" initiative", Housing, Care and Support, 15 (1), 3442.

¹³ Breedvelt, J.F. (2016). Psychologically Informed Environments: A Literature Review. Mental Health Foundation: London.

¹¹ Cris M. Sullivan & Linda Olsen (2017): Common ground, complementary approaches: adapting the Housing First model for domestic violence survivors, Housing and Society, DOI: 10.1080/08882746.2017.1323305

Az Európai Unió
Jogok, egyenlőség
és polgárság
programjának társ-
finanszírozásából

Különösen fontos, hogy segít tudatosítani: a traumatüneteik nem az okozói, hanem a következményei a kliensek szenvedésének.

Az elméleti megközelítés kiválasztása

A PIE szemlélet egyik erőssége, hogy univerzálisan használható alapelvekre épül. Ugyanakkor egy meghatározott klienscsoport szükségleteinek és tapasztalatainak elismeréséhez fontos, hogy a támogatásuk kapcsán már meglévő tudásanyagra és jó gyakorlatokra épülő speciális módszereket dolgozzunk ki. A program egyik tanulsága az volt, hogy a képzés megtervezéséhez be kell vonni a nők elleni erőszak területén dolgozó szervezetek szakértőit, és az ő tanácsaiknak megfelelően kell a képzések lebonyolítani. A képzési szükségletek felmérésének megfelelően a helyi képzéseken a szakmai munkát megalapozó elméleti hátterét a pszichés traumák hatásait leíró modellek adták. A trauma modell értéke abban rejlik, hogy egy egyetemes emberi választ mutat be olyan megterhelő élményekre, mint a rendszeres bántalmazás és az erőszak.¹⁴ Emellett intézmény- és szolgáltatástípusok szerint alakítható és használható, elősegítve mind az általános mind a speciális profilú hajléktalanelátó intézményeket igénybe vevő, nők elleni és családon belüli erőszakot elszenvedett ügyfelek biztonságos és méltó támogatását¹⁵, valamint az

ügyfelek és a személyzet jóllétét is szem előtt tartja, ami a helyi tréningek résztvevőire is lelkesítően hatott.

A nők elleni és a kapcsolati erőszak egységes értelmezése

Ahogy egy szervezet szakmai stábjába és egyéb dolgozói egy jelenséget értelmeznek, meghatározza az ügyfeleknek adott válaszok jellegét, minőségét és következetességét. A kapcsolati erőszakhoz a legtöbb országban bizonyos erősségű társadalmi stigmák kapcsolódnak. A makacs vélekedések háttérben a nemekre vonatkozó attitűdök és hiedelmek lehetnek. Az egyéni nézőpontok két véglet között mozoghatnak: az egyik a kapcsolati erőszakra mint a pár magánügyére tekint, a másik a férfiak és nők közötti egyenlőség kérdéseként. Sok kapcsolati erőszakot elszenvedett nő nem meri felfedni magát a „segítők” előtt, attól való félelmében, hogy elítélik vagy hibáztatják a bántalmazás vagy a kapcsolatban való bennmaradás miatt. A titkolózás, a szégyen és a hibáztatás elszigeteli az áldozatot, és további bántalmazásnak teszi ki őt. Érdemes felvenni a kapcsolatot a helyben működő nők elleni erőszak túlélőit segítő szervezetekkel, és kérni a segítségüket képzések és érzékenyítő alkalmak lebonyolításában, hogy egységessé váljon ennek a jelenségnek az értelmezése, és a rá adott szakmai válaszok is következetesek legyenek.

Az átfogó szervezeti szemlélet fontossága

A traumatudatos megközelítést tágabb szervezeti szinten kell megvalósítani, hiszen az irányelvekben és a gyakorlatban megvalósuló változások szervezeti beágyazódását finanszírozni és támogatni kell, hogy azok valóban reagálni tudjanak az ügyfelek tapasztalataira. Ezt a különböző

14 „A traumatudatos megközelítés nem egy speciális kezelési módszer; sokkal inkább egy átfogó szemlélet, amely a rendszer valamennyi szereplőjének viselkedését irányítja, a recepcióstól a közvetlen támogató feladatot ellátó munkatáron át az igazgatóságig tagig – egy ‘univerzális modell’ a traumatizáltak egységes támogatásához”. DeCandia, C. J., Guarino, K., & Clervil, R. (2014). Trauma-informed care and trauma specific services: A comprehensive approach to trauma intervention. Waltham, MA: The National Center on Family Homelessness.

15 NHS Education for Scotland 2017. Transforming Psychological Trauma: A Knowledge and Skills Framework for the Scottish Workforce.

Az Európai Unió
Jogok, egyenlőség
és polgárság
programjának társ-
finanszírozásából

szolgáltatási és adminisztratív szinteken rendelkezésre álló humán erőforrások és egyéb eszközök vihetik előre.¹⁶

A traumatudatos környezet kialakításához szükséges dolgozói kompetenciákkal kapcsolatos képzések

A traumatudatos szervezetekben minden dolgozó rendelkezik valamikor tudással a traumák segítőkre és ügyfelekre gyakorolt pszichológiai, neurológiai, biológiai, szociális és spirituális hatásairól.

A programunkban megvalósított képzések nagy része bevezető jellegű volt. Ugyanakkor a megközelítés alapelveinek megtartásával és szakmai anyagok felhasználásával további képzések dolgozhatóak ki. (Például: érzékenyítő tréning a nők elleni és kapcsolati erőszakra vonatkozóan, a trauma dialektikájának tudatosítása az újratraumatizálódás elkerülése érdekében, a szokatlan vagy a szervezeti működésbe nehezen beilleszthető viselkedések megértését célzó képzés, traumaszpecifikus módszerek tanítása a traumatizálódók felépülését támogató munkatársak részére, traumaszpecifikus szakmai támogatással kapcsolatos képzés másodlagos trauma és szupervízió, valamint a szakmai öngondoskodás fontosságának témájában.)

¹⁶ Pl. tanácsadó csoportok; egy adminisztratív tudással és az intézményre vonatkozó tapasztalattal rendelkező megbízott munkatárs, aki a bevezetéssel kapcsolatos tevékenységek kapcsán **konzultál** a teamben, és ennek során hangsúlyozza a trauma jelentőségét; képzések az összes feladatkörben dolgozók számára; átalakításokra elkülönített források; pilot programok és szakmai támogató rendszerek; pontos célmeghatározás és értékelés a rendszerszintű változások érdekében; ügyfélkonzultáció.

Az Európai Unió
Jogok, egyenlőség
és polgárság
programjának társ-
finanszírozásából

**Praktikus ajánlások a
nők elleni erőszakot
és hajléktalanságot
megtapasztalt nőknek
nyújtott szolgáltatások
fejlesztéséhez**

Az Európai Unió
Jogok, egyenlőség
és polgárság
programjának társ-
finanszírozásából

A szakértői interjúk eredményei

A program során a FEANTSA egy sor rövid, részben strukturált interjú folytatott le a traumatudatos működés bevezetésének tapasztalatait és a képzés rövid távú hatásait értékelendő. Az eredmények hasznos információkkal szolgálnak a traumatudatos, nemi alapú egyenlőtlenségekre reagálni képes intézményi működés kialakításához.

Az interjúkat a partner országok (Magyarország, Írország, Egyesült Királyság, Belgium és Olaszország) hajléktalanellátó és a nők elleni erőszak túlélőire specializálódott intézményeiben végeztük. Magyarországon a projekt koordinátorával beszélgettünk, aki a megközelítés BMSZKI-ban történő bevezetéséért volt felelős. Írországból az „ADAPT” családon belüli erőszak túlélőivel foglalkozó szervezet igazgatóhelyettesével és a női szolgáltatások koordinátorával készült interjú. Az ADAPT üzemelteti az országban a legtöbb női menedékhelyet, emellett szociális és pszichológiai támogatást, jogi képviselést nyújt és 24 órás segélyvonalat működtet családon belüli erőszakot átélt nők és gyermekek számára. Az Egyesült Királyságban a Solace Női Segélyszervezet támogatott lakhatásért felelős igazgatóját kérdeztük. A Solace női menedékhelyeket üzemeltet, lakhatási és egyéb támogató szolgáltatásokat, például pszichoterápiás segítséget nyújt. Interjú készült még egy Londonban tevékenykedő PIE szakértővel és pszichoterapeutával, aki szupervíziót tart és szupervíziós csoportok munkáját támogatja hajléktalanellátó intézményekben, valamint segíti a szervezeteket a Pszichológiai szükségletekre reagáló környezet megközelítés (PIE) kialakításában. Belgiumban az ottani partnerszervezet, a CVFE igazgatójával készült interjú. Olaszországban közös interjú során kérdezték a Casa Betania szervezet koordinátorát és a szervezet női menedékhelyének koordinátorát. A szervezet hajléktalanságban és egyéb szociális nehézségekben érintett, valamint mentális problémákkal küzdő ügyfeleknek nyújt segítséget.

A következőkben bemutatjuk azokat kulcsfontosságú tényezőket, amelyek a nemi alapú egyenlőtlenségekre és a traumák hatásaira érzékeny megközelítések bevezetésével elősegítik az erőszakot és hajléktalanságot megtapasztalt nők támogatásának fejlesztését.

A traumatudatos működés kialakítása során szerzett tapasztalatok

👤 Vonjunk be a szervezet egészét vagy nagy szervezetek esetében az adott intézmény valamennyi tagját a traumatudatos működéshez szükséges lépések kialakításában

- 🗨️ Legyen minden teamnek módja **reflektív módon feldolgozni**, hogy az adott egység miképp reagál a traumák hatásaira, illetve mennyire ismerik fel a pszichés traumákat kiváltó eseményeket.
- 🗨️ A dolgozók felismerték, hogy szükség van a folyamatos tapasztalatcserére annak a szintnek a beazonosításához, amelyen a traumatudatos működés kialakítása kapcsán az adott egység áll. A **külső segítség**, így a szupervízió is fontos a fejlődés állomásainak meghatározásában és abban, hogy mely területeken működik már a szervezet traumatudatos módon. A tapasztalatcsere segíti azt is, hogy változásokat kevésbé legyenek megterhelőek a dolgozók és az ügyfelek számára.
- 🗨️ Külső szakember által végzett szupervízió abban is segíthet, hogy a munkatársak észrevételei hassanak **az adott szervezeti szintet érintő vezetői döntésekre**. A vezetésnek pontosan kell érteni, hogy bizonyos irányelvek és eljárások milyen következményekkel

Az Európai Unió
Jogok, egyenlőség
és polgárság
programjának társ-
finanszírozásából

járnak a dolgozókra nézve. A szupervíziót a vezetőknek (közép- és felsővezetőknek egyaránt) is igénybe kell venniük.

- ☞ A teljes szervezet használjon **egységes értelmezést** a nők elleni erőszakkal és az azzal összefüggő traumákkal kapcsolatban. Vegyük figyelembe a nemi alapú egyenlőtlenségeket és az erőszak megtapasztalásának személyiséget és kötődéseket romboló hatásait.
- ☞ Gondoskodjunk arról, hogy a traumatudatos működésmód biztosítása tartósan **napirenden maradjon**. Ezt elősegítheti például egy elkötelezett team, amely különböző szintekről és feladatkörökből érkezett munkatársakból áll. Az ügyfeleknek rendszeresen értékelniük kell a szolgáltatást, és a visszajelzéseket fel kell használni a szolgáltatás biztosítása során.
- ☞ Biztosítsuk, hogy a teljes stáb rendszeresen részt vehessen a **nemi alapú egyenlőtlenségek és a traumák hatásaival kapcsolatos képzéseken**. Az ilyen képzések terjedjenek ki a közép és felső vezetőkre is.
- ☞ A képzéseknek köszönhetően a munkatársak legyenek képesek az **erőszak és trauma jeleinek és tüneteinek felismerésére**.
- ☞ A résztvevő szervezetek **ismétlő tréningek** megtartását tervezték. A traumatudatos működés nagymértékben arról szól, *hogyan* kell hatékony segítséget nyújtani. A rendszeres képzések célja, hogy a munkatársakat felismerjék, hogy az általuk alkalmazott módszerek közül melyik hatékony és melyik nem. Gyakorlati értelemben ez azt jelenti, hogy folyamatosan felteszik a kérdést: „mi történik az ügyféllel”, ahelyett, hogy újra és újra megmondanák a nőknek, mit kell tenniük. A traumatudatos működést elkezdő szervezetek kiemelték annak fontosságát, hogy a munkatársak állandóan törekedjenek a nők élettörténete és a jelenlegi helyzetük közötti összefüggés megértésére. Ez a megértés hozzájárul ahhoz is, hogy a tra-

uma és erőszak által „blokkolt” képességek újbóli kibontakozását elősegítsék, lehetőséget teremtve egy elégedettebb életre.

- ☑ A munkatársak kapjanak rendszeres támogatást a munkájukban, ideértve az esetmegbeszéléseket és a klinikai szupervíziót is.
- ☞ A reflektív szociális munka gyakorlat segíti a munkatársakat abban, hogy **értelmezzék a munkával kapcsolatos tapasztalataikat**, és az ítélkezésmentes hozzáállás fenntartásához is hozzájárul. Egy szakember, aki segíti a stábokat a változások soránkiemelte, hogy fontos az egyéni élettörténetek **fejlődésalapú** megértése és kezeletése. A „fejlődésalapú” azt jelenti, hogy az egyéni döntések és pszichológiai folyamatok mögé nézünk, és tudomásul vesszük az egyén sajátos tapasztalataihoz és reakcióihoz vezető strukturális és szocioökonómiai tényezőket.¹⁷
- ☞ Gondoskodjunk róla, hogy a **munkatársak segítséget kapjanak a másodlagos traumatizáció kezeléséhez**. A másodlagos traumatizációra úgy kell tekinteni, mint egy természetes reakcióra a traumának való rendszeres kitettség esetén, és nem úgy kell értelmezni, hogy valaki „nem végzi jól a munkáját”. A szervezeteknek megfelelő szupervíziót kell biztosítaniuk, és foglalkozniuk kell azzal, hogy a szupervízorok és a kollégák hogyan támogathatják a másodlagos traumatizációban érintett munkatársakat. A vezetők legyenek pontosan tisztában a másodlagos trauma jelentésével, mert csak így biztosíthatják a munkatársak megfelelő segítségét. Egy belga szervezet például forrást különített el külső szupervízióra a másodlagos traumákkal küzdő dolgozói számára. A vezetőknek gondoskodniuk kell róla, hogy a stáb megfelelő

¹⁷ A fejlődésalapú megközelítés a „mi a baj veled?” kérdés helyett a „mi történt veled?” kérdésre keresi a választ.

Az Európai Unió
Jogok, egyenlőség
és polgárság
programjának társ-
finanszírozásából

szakmai támogatásban részesüljön, hogy a munkatársak az ügyfeleket és gyermekeiket tisztelettel és együttérzéssel tudják segíteni, és megőrizték képességüket a nők és gyermekek meghallgatására.

☞ A vezetők feladata ezen túlmenően, hogy megteremtsék és erősítsék az **egymás kölcsönös segítségének kulturáját** a stábben, illetve olyan intézményi kultúrát alakítsanak ki, amelynek **része a tanulás**, és amelyben a hibázás, mint ezzel járó jelenség, elfogadott.

👤 Segítsük elő, hogy a teamek **kommunikáljanak egymással** és **szervezetten** dolgozzanak együtt. A jó kommunikáció segít a teamek közötti konfliktusok megelőzésében is.

☞ Gondoskodjunk róla, hogy senki ne maradjon támogatás illetve konzultációs lehetőség nélkül egyetlen olyan helyzetben sem, amikor döntést kell hoznia. Határozzunk meg **egyértelmű feladatköröket, elvárásokat** és **határokat** a dolgozók számára.

👤 Saját magunkat a másokkal való **kapcsolatokban** érzékeljük. A női ügyfelek és a személyzet közötti kapcsolatok kulcsfontosságúak, hiszen az egyéni felépülés a másikkal való viszony keretében történik.

☞ A traumatudatos környezetben a nők nem csak a segítőkkel való kapcsolataikban, hanem a többi nővel való mindennapi, informális érintkezések során is megváltozott módon érezhetik saját magukat. A kapcsolatok egy menedékhelyen elősegíthetik a felépülést, és lehetővé tehetik a nők számára, hogy megtapasztalják a kölcsönös segítségnyújtást és kevésbé elszigeteltnek érezzék magukat. Az együttélés továbbá fokozza a nők szolidaritását nőtársaik iránt, és erősíti autonómiájukat.

👤 Az ügyfeleket tájékoztatni kell arról, hogy a stábból ki milyen időpontban érhető el, ugyanis lehet, hogy bizonyos segítőkkel szívesebben beszélgetnek. Tegyük lehetővé, hogy a munkatársak megtanulják, a **fizikai és társas környezet** bizonyos elemei milyen érzelmi és pszichológiai hatást gyakorolnak a traumát átélt ügyfelekre.

☞ A szervezeteknek gondoskodniuk kell arról, hogy a környezet női ügyfelek számára **„elég biztonságos”** legyen. A biztonságérzet előfeltétele a felépülés megkezdődésének.

☞ A **fizikai környezet** fejlesztése akár olyan viszonylag apróságnak számító változtatásokat is jelenthet, mint egy kényelmes kanapé beszerzése, a falak átfestése valamilyen barátságos színre, vagy néhány szép poszter kirakása (a környezet átalakítása adott esetben kevés pénzből is megvalósulhat). A szabályokat és tiltásokat tartalmazó feliratokat érdemes csak a legszükségesebbekre redukálni, hogy ne hívják elő a bántalmazó kapcsolatokra jellemző kontrolláltság érzését (A traumatudatos intézmények kiemelik, hogy az otthonosságot sugárzó esztétikus környezet fontos támogató tényezője a felépülésnek.)

👤 A személyzet által nyújtott támogatás reagáljon **a nemi alapú egyenlőtlenségekből származó hátrányokra**. A munkatársak abban támogassák a nőket, amiben maguk a kliensek szeretnék, és rendszeresen érdeklődjenek, hogy milyen módon várnának segítséget. Az erőszak átélése azzal jár, hogy az ember elveszíti az irányítást a saját élete fölött. A támogató folyamat célja, hogy az ügyfél **visszanyerje a kontrollt**. Ennek érdekében biztosítani kell számára, hogy az együttműködés minden fázisában érezhesse, hogy a döntés az ő kezében van.

Az Európai Unió
Jogok, egyenlőség
és polgárság
programjának társ-
finanszírozásából

☞ A nemi alapú egyenlőtlenségekre reagáló megközelítéssel kapcsolatos, jó gyakorlatként meg kell említenünk egy belgiumi képzést, melynek „A partner feletti uralkodás mechanizmusa” a címe¹⁸, és a stáb új tagjainak kínál bevezetést a nők elleni erőszak témájába.

- 👤 A traumatudatos munka tudatos **nyelvhasználatot** is jelent. A kommunikáció során azt kell közvetíteni az erőszakot megtapasztalt nők felé, hogy biztonságban vannak, az intézmény feladata, hogy támogassa őket, így bízhatnak a személyzetben. A használt nyelvezet legyen könnyen érthető (kerüljük a szakkifejezéseket), és vegye figyelembe a műveltségbeli különbségeket. A nyelvezetnek kulcsszerepe van a felmerülő kérdések helyes kezelésében. Az ügyfelek viselkedésére inkább támogató, semmint büntető módon érdemes reagálni.
- 👤 A szervezetekben egységes tudást kell kialakítani arról, hogy a hajléktalanság traumatizáló tapasztalat. Fontos ezért, hogy a lakhatási problémák megoldásán túl a nőknek és gyermekeiknek **pszichológiai segítséget** is nyújtsunk, és lehetőséget biztosítsunk a pszichoterápiára. Alkohol- és szerfüggő ügyfelek esetében szintén nagyon hasznos a pszichológiai támogatás. Érdemes olyan a közelben működő pszichoterapeutákat vagy pszichoterápiát nyújtó intézményeket felkutatni, ahol kifejezetten családon belüli és nők elleni erőszak túlélőivel dolgoznak.
- 👤 Annak érdekében, hogy minél több nő kaphasson segítséget, alakítsunk ki egy **szűkebb körű, csak nőknek szánt szolgáltatást**, amely legalább heti pár órában, külön térben működik.
- 👤 Biztassuk a munkatársakat, hogy fejlesszék az olyan **női ügyfelekkel** kapcsolatos tevékenységüket, akik **drog hatása alatt érkeznek vagy**

tartózkodnak az intézményben. Kiemelt figyelmet érdemes fordítani a félelem megnyilvánulásaira és a segítők toleranciájának növelésére.

- 👤 Egy **belső értékelési rendszer** kialakítása nagyon hasznos lehet, főleg a traumatudatos megközelítés bevezetésének korai szakaszában, mivel lehetővé teszi a módszer hatékonyságának mérését. (Az így megjeleníthető eredmények fontosak lehetnek a vezetéssel vagy az együttműködő partnerekkel folytatott tárgyalások során is.)
- 👤 A hajléktalanellátó intézményeknek reagálniuk kell arra, hogy a bántalmazók sokszor az intézményeket használva hálózják be a sérülékeny nőket. Néhány esetben ezek az emberek maguk is ügyfelei a szolgáltatásnak. Egyik módja a biztonságos környezet megteremtésének az, ha egyértelmű szabályokat hozunk és figyelmeztetéseket helyezünk ki a bántalmazó és agresszív viselkedések előfordulásának megelőzésére. Ha erőszakos cselekmény történik a segítő munka fókuszába a bántalmazott nő biztonságát és a bántalmazó helyzetből való kimenekítését kell helyezni.

Egyes szervezetek hosszú távon azt tervezik, hogy a traumatudatos módszert más helyi intézményekkel és szervezetekkel is megismertetik – pl. rendőrség; jogi, szociális, gyermek- és családvédelmi szolgáltatók. Ennek köszönhetően helyi szinten tovább javulhat az erőszakot átélt nők és gyermekek átfogó ellátása.

Fontos, hogy a segítő munka magába foglalja az anyai szereppel összefüggő támogatást a gyermekes anyák esetében. Sok hajléktalan nőnek van gyermeke állami gondozásban vagy a bántalmazó expartner felügyelete alatt. Vannak nők, akik a gyermekeikkel együtt élnek, azonban a bántalmazó expartnernek láthatási joga van. Mivel a bántalmazók a láthatást gyakran használják további erőszak elkövetésére az ilyen esetekre fontos felkészülni, és külön a láthatásra vonatkozó megegyezéseket és segítő támogatást biztosítani. A láthatás gyakran az ismételt traumatizáció veszé-

18 Franciául 'Processus de Domination Conjugale' (PDC).

Az Európai Unió
Jogok, egyenlőség
és polgárság
programjának társ-
finanszírozásából

lyét hordozza magában mind az anyara mind pedig a gyermekekre nézve. A hajléktalanellátó intézményeknek ezért szoros együttműködésben kell dolgozniuk a gyermekvédelmi intézményekkel, és azokban az esetekben, amikor ez nem lehetséges lépéseket kell tenniük a biztonság megteremtésére, valamint a helyzettel kapcsolatos félelmek kezelésére.

Kihívások

Azok a szervezetek, amelyek részt vettek a tréningeken, és elkezdték a nemi alapú egyenlőtlenségekre reagáló traumatudatos megközelítés bevezetését, viszonylag kevés nehézséggel szembesültek.

A stábokban jellemzően változó mértékű a hajlandóság új megközelítések megismerésére. Ez függhet a motiváltságtól, a megközelítéssel kapcsolatos ismeretek szintjétől, és az új, kihívást jelentő munkahelyi helyzetekre vonatkozó aggodalmaktól. Elengedhetetlen ezért, hogy rendszeres legyen a képzés és a szupervízió. A szupervízió és a teamülések jelentősen növelhetik az új dolgok iránti nyitottságot, és alkalmat adhatnak a tapasztalatok és félelmek megfogalmazására.

Az egyik szervezetben az ügyfelekkel közvetlen kapcsolatba kerülő munkatársak részéről a trauma megnyilvánulásaitól való félelmet tapasztaltak, aminek az volt oka, hogy a kollégák bizonytalanok voltak benne, hogyan kezeljék azokat. A képzés, a rendszeres szupervízió, a kollégák, a közép- és felsővezetés részéről adott támogatás kulcsfontosságú a hasonló aggodalmak enyhítésében. Emellett a vezetőknek pontosan tisztában kell lenniük a feladatkörökkel és elvárásokkal: a munkatársaknak nem kell traumaszakértőkké válniuk és pszichoterápiát végezniük, hanem szakszerű, traumatudatos segítséget és kíséretet kell nyújtaniuk.

A szervezetek általában kevés ellenállást tapasztaltak a traumatudatos megközelítés bevezetésével szemben. Mint minden változás, ez is kivált-

hat ellenállást. Ahol megjelent ilyen típusú ellenállás, ott vagy az újabb protokollokkal kapcsolatos aggodalmak vagy a „kiváltságok” elvesztésének érzése volt az ok. (Például a külön ügyfél és személyzeti mosdó helyett közös mosdók kialakítása.) Az aggodalmakat a képzés és a szupervízió során jól le lehetett bontani, mivel a stáb megtapasztalta, hogy a traumatudatos megközelítés nagyon hasznos segítséget nyújt a mindennapi munka során.

Az Egyesült Királyságban a forrásmegvonás és egyéb szigorítások miatt a helyi pszichoterápiás intézmények kapacitása csökkent, ami megnehezíti az ügyfelek átirányítását ezekbe a szolgáltatásokba. Némelyik szolgáltatás esetében vonakodás tapasztalható a menedékhelyeken vagy hajléktalanszállókon élő női ügyfelek ellátásával kapcsolatban. A kettős diagnózissal rendelkező ügyfelek emelkedő száma tovább súlyosbítja ezt a helyzetet. Egy olasz női menedékhely, azzal kapcsolatban ütközött nehézségekbe, hogy olyan szerhasználókkal és pszichiátriai betegekkel foglalkozó intézményeket találjon, amelyek női ügyfelekkel tudnak dolgozni. A probléma részben az, hogy a szervezetek általában az ügyfelek összetett támogatásigénye közül csak az egyikre reagálnak, ami korlátozza az eredményességet. Szükség van a szervezetek közötti hatékony együttműködésre, a kapcsolati és családon belüli erőszak, illetve a trauma elmélyültebb ismeretére, valamint ezek szerhasználattal és mentális problémákkal való összefüggéseinek megértésére.

A legfontosabb tanulságok a szervezetek számára

A PIE4shelters program résztvevői az alábbi fő tanulságokat foglalmazták meg a traumatudatos környezetté válás folyamata során:

Az Európai Unió
Jogok, egyenlőség
és polgárság
programjának társ-
finanszírozásából

- Ha az intézményünkben traumatudatos környezetet szeretnénk kialakítani, erősen ajánlott a kapcsolatfelvétel egy trauma szakértő szervezettel. Érdeemes továbbá egy nők elleni erőszak szakosodott intézménnyel is együttműködni, és kialakítani a nők elleni erőszak egységes értelmezését, valamint biztosítani az érintettek következetes támogatását.
- A szakértő szervezetek támogatása segítheti a dolgozók képzését és érzékenyebbé válását a nőknek nyújtott traumatudatos támogatás kialakítása során.
- A változás támogatásának kivívása kulcsfontosságú vezetői feladat.
- A traumának kitett és ezért a másodlagos stressz kialakulása által fenyegetett munkatársak megfelelő támogatása elengedhetetlen.
- A kizárólag nőket fogadó szolgáltatásokat létrehozása és a speciális női szükségleteket figyelembe vevő támogatások kialakítása segítheti a nőket az autonómiájuk kialakításában.
- A dolgozók legyenek tisztában a vallásnak, kulturális háttérnek és szexuális orientációnak megfelelő támogatási igények fontosságával.
- A szociálisan kirekesztődött egyéneknek is biztosítsunk hozzáférési lehetőséget a pszichoterápiához és egyéb terápiákhoz.
- Segítsük elő, hogy a munkatársak felismerjék a komplex támogatási igényeket és a szakértőhöz irányítás szükségességét.

Értékelő eszközök

Ebben az alfejezetben két hasznos értékelő eszközt mutatunk be a traumatudatos környezetről hatékonyságának méréséhez kapcsolódóan. Az egyikkel a képzésen részt vevők munkatársak, a másikkal az ügyfelek szolgáltatással kapcsolatos tapasztalatait mérhetjük le. Az első kérdőívet a PIE4shelter programban megtartott képzések hatásainak mérésére használtuk. Az ügyfelek tapasztalatait mérő kérdőívet Traumatudatos Gyakorlat (TIP) minőségének és a hiányterületek felmérésére használhatjuk.

PIE4shelters program képzéseinek hatékonyságát mérő kérdőív

A kérdőív olyan témaköröket érint, mint a képzés hatása a munkatársak közötti együttműködésre, az ügyfelekkel való kapcsolatokra, a traumáról meglévő ismeretek szintjére, a másodlagos trauma felismerésének képességére, valamint a vezetők és az egész szervezet reakciójára. A kérdőív főleg nyitott kérdéseket tartalmaz, a zárt kérdésekre adott válaszlehetőségek zárójelben szerepelnek.

1. Milyen változásokat tapasztaltál a munkádban (ügyfelek vagy helyzetek megértése, napi gyakorlat, vezetés) a képzésen felmerült témák kapcsán?
2. Ezek közül melyiknek volt a legnagyobb hatása a saját munkádra?
3. A képzésen elhangzottak milyen hatásait tapasztalhatták meg az intézményeteket használó nők?
4. A tréning után milyen, a női ügyfelekkel való kapcsolatokról hatást gyakorló változások történtek az intézmény működésében?
5. Milyen változások történtek a tréninget követően a stábtagnak közötti együttműködésben?

Az Európai Unió
Jogok, egyenlőség
és polgárság
programjának társ-
finanszírozásából

6. Milyen változások történtek a tréninget követően abban, ahogy a stábotok tagjai a nehéz helyzeteket kezelik?
7. Milyen további változásokat tartasz kívánatosnak a hajléktalan nőkkel való munkában, illetve az intézmény működésében?
8. Szerinted mit tud tenni a szervezet vagy az intézmény vezetése azért, hogy az intézményetek hatékonyabban legyen képes reagálni a traumák hatásaira?
9. Szerinted milyen, a nőkkel való munkában fontos témáról nem esett szó a tréningen?
10. Kérlek, néhány mondatban foglald össze, amit az ismétlődő traumáról tudsz!
11. Mennyire vagy képes azonosítani a trauma hatásaira utaló jeleket azokon a hajléktalan nőkön, akikkel a munkád során kapcsolatba kerülsz? (nem igazán, néhányat be tudok azonosítani, elég sok jelet be tudok azonosítani, a traumára utaló jelek többségét be tudom azonosítani, minden traumára utaló jelet képes vagyok beazonosítani)
12. Tudnál mondani egy példát a másodlagos traumára? Mit gondolsz, milyen válasz adható az általad leírt helyzetre?
13. Mit gondolsz, milyen változtatások vagy erőforrások szükségesek ahhoz, hogy meg lehessen előzni a másodlagos traumák kialakulását?
14. 1-től 10-ig terjedő skálán mennyire tartod hasznosnak a képzést? (1 = egyáltalán nem hasznos, 10 = nagyon hasznos)

Traumatudatos Gyakorlat (TIP) Skála ügyfelek számára

A TIP skálát, amelynek segítségével az ügyfelek értékelhetik a szolgáltatást, Cris Sullivan, PhD, a Michigani Állami Egyetem és Lisa Goodman, PhD, a Bostoni Főiskola munkatársa dolgozta ki. Az angol nyelvű dokumentum, mely az eredmények értelmezéséhez is segítséget nyújt, itt érhető el: <https://www.dvevidenceproject.org/wp-content/uploads/Trauma-Informed-Practice-English-version1.pdf>.

A TIP skála első része (A) az ügyfelek és a munkatársak közötti interakciókra vonatkozó kérdéseket tartalmazza, miközben olyan témákat érint, mint az ügyfélfelhatalmazás mértéke, az erősségközpontúság, vagy az ügyfelek lehetőségei arra, hogy ismereteket szerezzenek a bántalmazás hatásairól.

A második rész (B) az méri fel, hogy az intézményi gyakorlat mennyire van tekintettel a nemi egyenlőtlenségek ügyfelekre gyakorolt hatásaival, az ügyfelek különbözőségeire a szexuális orientáció, a kulturális és vallási háttér vonatkozásaiban, valamint az ezekkel kapcsolatos előítéletekből származó tapasztalataikra. A harmadik részben (C) a gyermekes anyákra vonatkozó kérdések szerepelnek. Ezek olyan témákat járnak körül, hogy az anyák kapnak-e támogatást ahhoz, hogy megtudják, milyen hatással lehet a gyerekekre az erőszak látványa vagy megtapasztalása, mennyire segít nekik az intézmény a saját erőszak tapasztalataik mélyebb megértésében és abban, hogy ezek a korábbi események milyen hatással lehetnek a gyermekeikhez fűződő kapcsolatukra.

Az Európai Unió
Jogok, egyenlőség
és polgárság
programjának társ-
finanszírozásából

4

Források

Az Európai Unió
Jogok, egyenlőség
és polgárság
programjának társ-
finanszírozásából

Ebben a részben képzési anyagok, gyakorlati eszközök, valamint Pszichológiai Szükségletekre Reagáló Környezet és a Traumatudatos Szolgáltatás megközelítésekről szóló cikkek hasznos gyűjteménye található. Valamennyi anyag célja, hogy támogassa az intézményeket – hajléktalanellátó és nők elleni erőszakkal foglalkozó intézményeket és más szociális támogatást nyújtó szervezeteket – a traumatudatos és nemi alapú egyenlőtlenségek hatásait figyelembe vevő működés kialakításában.

Megjegyzés: Az alábbi forrásokat a programban résztvevő partnerek gyűjtötték össze. Az itt található szakmai anyagokban található egyes tartalmak nem feltétlenül tükrözik az összes partner véleményét.

Magyar nyelvű szakmai anyagok

CÍM (SZERZŐ)	TARTALOM
HÁTTÉRANYAGOK	
NŐK ELLENI ERŐSZAK – CSALÁDON BELÜLI ERŐSZAK	
Mi jár a bántalmazó fejében? Az erőszakos és uralkodni vágyó férfi Banckroft, L. Háttér Kiadó, Budapest, 2015	A könyv arról szól, hogyan gondolkodnak és viselkednek a bántalmazók, mi motiválja őket, mi irányítja a viselkedésüket.
Szavakkal verve Evans, P. Háttér Kiadó, Budapest, 2012	A könyv a szóbeli erőszak gyakorlati működését és annak hatásait mutatja be.

Az Európai Unió
Jogok, egyenlőség
és polgárság
programjának társ-
finanszírozásából

CÍM (SZERZŐ)	TARTALOM
<p>Trauma és gyógyulás Az erőszak hatása a családon belüli bántalmazástól a politikai terrorig</p> <p>Herman, J. Háttér Kiadó, Budapest, 2011</p>	<p>A könyv segít megérteni azokat a jelenségeket, amelyeken keresztül az erőszak és a fenyegetettség áthatja a társadalmi létet, és lehetőséget biztosít az elnyomóknak és erőszaktevőknek, hogy elkerüljék a felelősségrevonást. Herman felvázolja azokat a társadalmi és politikai összefüggéseket, amelyek támogatják a nők minden társadalomban meglévő alárendeltségének megszüntetését, valamint azokat is amelyek az ezirányú kezdeményezések ellehetetlenítését célozzák. A szerző szerint a tagadás a társadalom alapműködése, melyben az áldozatok melletti tanúságtétel helyett a felejtés kultúrája érvényesül.</p>
<p><u>Miért marad?</u> <u>Családon belüli és párkapcsolati erőszak:</u> <u>Hogyan segíthetünk?</u></p> <p>Nők a Nőkért Együtt az Erőszak Ellen Egyesület, 2015</p>	<p>A kötet a családon belüli és partnerkapcsolati erőszak természetrajzát mutatja be, és konkrét tanácsokat ad az áldozatok segítségéhez.</p>
<p><u>Családon belüli erőszak és bűnelkövetés.</u> <u>A családon belüli erőszak kutatása női és férfi fogvatartottak körében, Kutatási összefoglaló</u></p> <p>Rédai, D., Sáfrány, R., Tóth, H. Magyarországi Női Alapítvány, Budapest 2005</p>	<p>A tanulmány bűnmegelőzési szempontból elemzi a családon belüli erőszak kérdését, és többek között arra keresi a választ, mi a közös a családon belüli erőszakot elkövetők hátterében.</p>

Az Európai Unió
Jogok, egyenlőség
és polgárság
programjának társ-
finanszírozásából

CÍM (SZERZŐ)	TARTALOM
<p>A nők elleni párkapcsolati erőszak Magyarországon. Az elmúlt 20 év kutatási eredményeinek összegzése</p> <p>Tóth, O. Társadalomtudományi Szemle, 2018/4, 1–28.</p>	<p>A tanulmány összefoglalja 20 év kutatási eredményeit a nők elleni partnerkapcsolati erőszakról.</p>

GYEREKEK ÉS A CSALÁDON BELÜLI ERŐSZAK

<p>Lehet-e jó apa a bántalmazó? A partnerbántalmazás hatása a szülő-gyerek kapcsolatra</p> <p>Banckroft, L., Silverman, J. G., Ritchie, D. Háttér Kiadó, Budapest 2013</p>	<p>A könyv azt a tévhitet cáfolja meg, hogy a gyermek anyját bántalmazó apák lehetnek jó szülők attól függetlenül, hogy partnerükkel szemben erőszakosak, és bemutatja hogy, szülőként hogyan viselkednek a bántalmazók.</p>
--	--

SZEXUÁLIS ERŐSZAK

<p><u>Szexuális erőszak: Információk áldozatoknak, túlélőknek és segítőiknek</u></p> <p>Nők a Nőkért Együtt az Erőszak Ellen Egyesület, 2016</p>	<p>A kötet a szexuális erőszak elleni fellépéshez és annak feldolgozásához nyújt útmutatót túlélőknek és segítőiknek.</p>
--	---

Az Európai Unió
Jogok, egyenlőség
és polgárság
programjának társ-
finanszírozásából

CÍM (SZERZŐ)	TARTALOM
<p><u>Gyerekek elleni szexuális visszaélés – tények, megelőzés, támogatás</u></p> <p>Nők a Nőkért Együtt az Erőszak Ellen Egyesület, 2016</p>	<p>A kötet a gyermekek elleni szexuális visszaélés természetrajzát mutatja be, segít annak felismerésében, megelőzésében és útmutatót ad az áldozatok támogatásához.</p>
PREVENCIÓ	
<p>Csak okosan! Önvédelem kamaszoknak</p> <p>Benedict, H. Háttér Kiadó, Budapest, 2004</p>	<p>Az önvédelmi útmutató a különböző potenciális erőszakhelyzeteket veszi sorban, és ahhoz nyújt útmutatót, hogyan lehet a veszélyhelyzeteket felismerni és azokból elmenekülni.</p>
<p><u>Kapcsolódj be! Felvilágosítás az egyenlőségen alapuló szexuális kapcsolatokról</u></p> <p>Kardos, B. and Sudár, O. Tanári kézikönyv, Patent Egyesület, 2019</p>	<p>A Kapcsolódj be! egy olyan szexuális felvilágosító projekt, amely reflektál a fiatal lányokat érintő egyenlőtlenségekre, az őket érintő potenciális veszélyekre. A kötet tanároknak nyújt segédletet a nemek közötti egyenlőtlenségekre érzékeny szexuális neveléshez.</p>
<p><u>Szívdobbanás – Párkapcsolat erőszak nélkül. Kézikönyv iskolai és iskolán kívüli foglalkozásokhoz</u></p> <p>Nők a Nőkért Együtt az Erőszak Ellen Egyesület, 2016</p>	<p>A kötet célja a fiatalok közötti párkapcsolati erőszak megelőzése, ehhez nyújt konkrét eszközöket iskolai és iskolán kívüli foglalkozások keretében.</p>

Az Európai Unió
Jogok, egyenlőség
és polgárság
programjának társ-
finanszírozásából

CÍM (SZERZŐ)	TARTALOM
<p><u>Beszélg velem! Gyerekek és fiatalok a párkapcsolati erőszak ellen. Tanári segédanyag</u></p> <p>Nők a Nőkért Együtt az Erőszak Ellen Egyesület, 2016</p>	<p>A tanári segédanyag pedagógusoknak, trénereknek nyújt szakmai segítséget, hogy a diákokkal közösen beszéljenek egyenlőségen alapuló párkapcsolatokról és megelőzzék a családon belüli erőszakot.</p>
<p>INTÉZMÉNYI ÁRULÁS</p>	
<p><u>Rendszerbe zárva: Hogyan kezeli az igazságügyi rendszer a nők és gyerekek elleni férfierőszak jelenségét ma Magyarországon?</u></p> <p>Nők a Nőkért Együtt az Erőszak Ellen Egyesület és Patriarchátust Ellenzők Társasága Jogvédő Egyesület, 2016</p>	<p>A kötet arról szól, a családon belüli erőszak áldozatait hogyan hagyja cserben az állami intézményrendszer Magyarországon, ideértve a jogrendszert, a gyermekvédelmi és egyéb szociális intézményeket, a bíróságokat, pszichológus szakértőket, stb.</p>
<p>MÓDSZERTANI ANYAGOK</p>	
<p><u>A menhelyek felállításának és fenntartásának minőségi standardjai</u></p> <p>Appelt, B., Kaselitz, V., Logar, R. Wave – Európai Nők Az Erőszak Ellen, 2004</p>	<p>Az útmutató, amelyet nyolc ország szakértői állítottak össze olyan döntéshozóknak és civil szervezeteknek szól, akik/amelyek nők számára kívánnak menhelyeket létrehozni. Ehhez kínál az útmutató szakmai alapelveket és minőségellenőrzési standardokat.</p>

Az Európai Unió
Jogok, egyenlőség
és polgárság
programjának társ-
finanszírozásából

CÍM (SZERZŐ)	TARTALOM
<p><u>Szakmai módszertani útmutató a párkapcsolati erőszak elleni hatékony fellépésre</u></p> <p>Kuszing, G., Spronz, J., Wirth, J. NANE Egyesület és Patent Egyesület, Budapest, 2012</p>	<p>Az útmutató konkrét tanácsokkal, szakmai eszközökkel (pl. az elkövető veszélyességének felmérést célzó kérdéssorral) látja el a családon belüli erőszak áldozatainak segítőt.</p>
<p><u>A traumatizált gyermekek támogatásának alapjai</u></p> <p>Videó – NANE Egyesület</p>	<p>Ez a videó az traumatikus gyermekkori tapasztalatok neuobiológiai hatásairól szól.</p>
<p><u>Erő a változáshoz: Hogyan szervezzünk és működtessünk önszolgáltató csoportokat párkapcsolati erőszak áldozatainak és túlélőinek?</u></p> <p>NANE Egyesület, Budapest, 2008</p>	<p>A könyv útmutató segítőknek és családon belüli erőszakot túlélő nőknek önszolgáltató csoportok szervezéséhez, amelyek növelik a nők önbizalmát, asszertivitását, elősegítik az egymás iránti szolidaritást.</p>

Az Európai Unió
Jogok, egyenlőség
és polgárság
programjának társ-
finanszírozásából

CÍM (SZERZŐ)	TARTALOM
<p><u>A nők elleni erőszak áldozatainak integrált ellátása: Egy kísérleti program tapasztalatai és eredményei. Ajánlások a családon belüli erőszak hatékony megelőzéséhez és kezeléséhez</u></p> <p>Spronz, J., Wirth, J. NANE Egyesület és Habeas Corpus Munkacsoport, Budapest</p>	<p>A kötet egy pilot projekt eredményei alapján érvel a családon belüli erőszak áldozatainak integrált ellátása mellett, amelyben az áldozatok nem „vesznek el” a különböző szakterületek intézményi útjai között.</p>
<p><u>A narratív segítség lehetőségei a hajléktalan emberek traumás élményeinek feldolgozásában</u></p> <p>Fehér, B. Menhely Alapítvány és BMSZKI, Budapest, 2012</p>	<p>A kötet kifejezetten szociális munkások számára ajánl módszereket a traumatizált hajléktalan ügyfelek segítéséhez, a velük végzett munkához.</p>
<p><u>Nők fedél nélkül: Utak a hajléktalanságba</u></p> <p>Szoboszlai, K. Menhely Alapítvány és BMSZKI, Budapest, 2012</p>	<p>A doktori disszertáció hajléktalan nők életútjai alapján következtet azokra a tényezőkre, amelyek a meghatározóak a nők hajléktalanná válásában.</p>

Az Európai Unió
Jogok, egyenlőség
és polgárság
programjának társ-
finanszírozásából

CÍM (SZERZŐ)	TARTALOM
<p><u>Hogyan válnak áldozattá a hajléktalanok? Hajléktalanok sérelmére elkövetett cselekmények feltárása és a megelőzés módjainak keresése</u></p> <p>Szoboszlai, K., Fábián, G., Hüse L. Esély, 2008/4.</p>	<p>A cikk feltérképezi, hogyan válnak hajléktalan emberek erőszak áldozataivá és megoldási javaslatokat ajánl a hajléktalan emberek elleni erőszak megelőzésére.</p>
EGYÉB ANYAGOK	
<p><u>Bevezetés a szociálpolitika nem szerinti értelmezésébe</u></p> <p>Adamik, M. Eötvös Loránd Tudományegyetem, Társadalomtudományi Kar, Budapest, 2012</p>	<p>A tanulmánykötet különböző elméleti perspektívákból és esettanulmányok alapján mutatja be, hogyan jelenhetnek meg vagy épp válhatnak láthatatlanná nők a szociálpolitikában, és ezek milyen következményekkel járnak a nőkre a jóléti államokban általában és Magyarországon.</p>
<p><u>A nőtlen évek ára: A nők helyzetének közpolitikai elemzése 1989–2013</u></p> <p>Juhász, B. Magyar Női Érdekvégyesítő Szövetség, Budapest, 2014</p>	<p>A tanulmánykötet különböző szakpolitikai területek mentén elemzi a nők helyzetét a rendszerváltási utáni Magyarországon.</p>

Az Európai Unió
Jogok, egyenlőség
és polgárság
programjának társ-
finanszírozásából

CÍM (SZERZŐ)	TARTALOM
<p>Nyílt titkok – a nők elleni otthoni erőszak észlelése és az ezzel kapcsolatos vélemények a magyarországi lakosság körében</p> <p>Gregor, A. Replika, 2014/1–2.</p>	<p>A cikk statisztikai adatok elemzéséből következtet a nők elleni erőszak percepciójáról és az azzal kapcsolatos attitűdökről Magyarországon.</p>
<p>Gabi monológja Társadalmi egyenlőtlenségek: Segédanyag a Közélet Iskolája képzéséhez. Közélet Iskolája, Budapest, 125–185. oldal, 2019</p>	<p>Egy hajléktalan nő élettörténete a saját elmondásában: egy hajléktalan nő útja az állami gondozásból az erőszakos párkapcsolaton át a politikai aktivizmusig.</p>
<p>Ki ölte meg Mónit?</p> <p>Mérce.hu, 2018. november 25</p>	<p>Móni története végigköveti a bántalmazott nők elleni intézményi áruulás folyamatát: azt, kikhez fordult segítségért, és mi az, amit kapott helyette, végül pedig a tragikus végkifejletet.</p>
<p>Egy asszony – Aki nem félt elmondani, amiről mindenki hallgat</p> <p>Péterfy-Novák Éva Libri, Budapest, 2019</p>	<p>Péterfy-Novák Éva regénye láttelel arról, az erőszaknak és igazságtalanságoknak hány formáját szenvedheti el egy fiatal nő Magyarországon. Láttelel a szülészeti erőszakról, a családon belüli erőszakról, a gondoskodásról és a lehetséges kiutakról.</p>

Az Európai Unió
Jogok, egyenlőség
és polgárság
programjának társ-
finanszírozásából

Angol nyelvű szakmai anyagok

CÍM (SZERZŐ)	TARTALOM
HÁTTÉRANYAGOK	
<u>A Framework for Domestic Violence Service Provision to Women and Children in Ireland (Safe Ireland)</u> 2015	A kiadvány a családon belüli erőszak emberi kapcsolatokra és lelki egészségre gyakorolt hatásait vizsgálja a túlélők és a velük foglalkozó segítők vonatkozásában. Elsőként azt tisztázza, hogy az erőszak miként hat a túlélők lelki egészségére és, hogy melyek a pszichés traumából való felépülést leginkább támogató tényezők. Ennek kapcsán mutatja be a Változás Elméletet és annak használhatóságát a túlélők támogatásában. Az írás Prof. Cris Sullivan kutatásaiból származó, a szolgáltatások hatékonyságát felmérő empirikus bizonyítékok bemutatásával zárul.
<u>Rebuilding Shattered Lives (St Mungo's)</u> 2014	Szolgáltatásfejlesztés nők elleni bántalmazás hajléktalanná vált túlélői számára. Holisztikus, női szükségleteket figyelembe vevő támogatás
<u>Introduction Manual MBT (Mentalization-based treatment)</u>	A mentalizációs kezelés ('Mentalization-based treatment' = MBT) egy integratív pszichoterápiás módszer, amely pszichodinamikus, kognitív-behaviorista, rendszerszemléleti és ökológiai megközelítéseket egyesít. Elsősorban a borderline személyiségzavarral küzdők támogatására dolgozták ki. A terápia célja, hogy a kliensek mentalizációs képessége fejlődjön, ezáltal javuljon az indulatkezelési képességük, és csökkenjen az önkárosító és öngyilkosságra való hajlamuk, a személyes kapcsolataik pedig erősödjenek..
<u>Introduction into Mentalization. A Training Workshop. (Peter Fonagy & Anthony W. Bateman)</u>	Ez az előadásanyag a mentalizációs terápia elméleti hátterének részletes ismertetését tartalmazza. Ennek kapcsán érinti a gyermekkori bántalmazás és elhanyagolás valamint a mentalizációs zavarok és pszichiátria problémák közötti összefüggéseket. A mentalizációs terápiát ezen zavarok kezelésének hatékony eszközeként jelenítve meg.

Az Európai Unió
Jogok, egyenlőség
és polgárság
programjának társ-
finanszírozásából

CÍM (SZERZŐ)	TARTALOM
<u>Creating a Psychologically Informed Environment. (No One Left Out: Solutions)</u> 2015	A PIE megközelítés és 5 alapelvének részletes leírása.
<u>Becoming Trauma Informed. Toolkit for Women's Community Service Providers. (Stephanie S. Covington, Ph.D.)</u> 2016	Gyakorlati útmutató a trauma hatásait és a nők speciális szükségleteket figyelembevétele érdekében működés kialakításához. Meghatározza a kulcsszereplők (koordinátor, „trauma szakértő”, képző stb.) feladatait, iránymutatást nyújt a meglévő gyakorlatok hatékonyságának felmérésére illetve segítséget nyújt a fejlesztéshez szükséges tevékenységek megtervezésében.
<u>SafeLives Dash risk checklist</u> 2014	Közvetlen klienskapcsolatban dolgozók számára összeállított kockázatfelmérő anyag, amelynek segítségével a bántalmazás és erőszak minden fajtáját fel lehet ismerni.
<u>Developmental Trauma Close Up (Beacon House et al)</u> 2017	A kiadvány bemutatja a kisgyermekkorú traumák hatásait és ezek kapcsolatát az elsődleges gondozóhoz valamint későbbi kötődéseire. Emelett iránymutatás nyújt ahhoz, hogy a gondozók és szülők hatékonyan tudják támogatni a traumatikus élményt átélt gyermekeket, és azok társas beilleszkedését.
<u>Psychologically informed services for homeless people. Good Practice Guide.</u> 2012	A kiadvány közterületen élő és fiatal hajléktalan emberek érzelmi és pszichológiai szükségleteinek felismerésén alapuló támogató szolgáltatások kialakításában segíti az intézményeket és fenntartókat. Számos jó gyakorlatot is bemutat.
<u>Power and Control Wheel</u>	A hatalom és kontroll kerék segít megérteni a párkapcsolatokban előforduló bántalmazó és erőszakos viselkedések rendszerét és működését. A bántalmazó ezeken a viselkedéseken keresztül teremti meg és tartja fenn a kontrollt a partnere felett.

Az Európai Unió
Jogok, egyenlőség
és polgárság
programjának társ-
finanszírozásából

CÍM (SZERZŐ)	TARTALOM
<p><u>Trauma-Informed Organizational Toolkit.</u> (Guarino, K. et al) Rockville, MD: Center for Mental Health Services, Substance Abuse and Mental Health Services Administration, the Daniels Fund, the National Child Traumatic Stress Network, and the W.K. Kellogg Foundation. 2009</p>	<p>Az iránymutató első része egy a traumák hatásait figyelembe vevő működés ismérveinek meglétét felmérő ellenőrzőlistát mutat be. A felmériendő területek: a dolgozók képzése, a szupervízió megléte, a biztonságos és otthonos szociális terek, a szolgáltatáshoz való hozzájárulás keretei valamint az ügyfelek bevonása.</p> <p>A második rész a fejlesztendő területeken szükséges lépésekhez nyújt útmutatást.</p> <p>A mérőeszköz eredetileg az anya-gyermek szállók traumák hatásait figyelembe vevő működésének felmérésére lett kifejlesztve. A férfiak és nők számára is igénybevehető intézményekben való használata csak a szükséges adaptáció után lehetséges.</p>
<p><u>Trauma-Informed Care in Youth Serving Settings: Organizational Self-Assessment.</u> (Traumatic Stress Institute of Klingberg Family Centers, USA)</p>	<p>A kérdőív azokat a feltételeket gyűjtötte össze, amelyek a traumákra adott reakciók hatékonyságának vizsgálatához szükségesek, és amelyekkel mérni lehet a hatékonyság növekedését. A fejlesztési folyamat hosszabb időt, akár éveket vehet igénybe. Bár a cél a felsorolt elemek megvalósítása, a lista inkább azt mutatja meg, milyen az ideális állapot, amelyre törekedni kell.</p>
<p><u>Guide to Completing the Agency Self-Assessment</u> (National Center on Family Homelessness, The Trauma informed Care Project, USA)</p>	<p>Egy eszköz annak felméréséhez, hogy az adott szervezet mennyire áll készen a traumák hatásait figyelembe vevő szolgáltatási mód kialakítására. Azt méri fel, hogy vannak-e a pszichés trauma sajátosságaival kapcsolatos képzések, amelyek a szupervízió és a tudatos lelki egészségre való törekvés fontosságát is hangsúlyozzák. A szolgáltatási környezet mennyire biztonságos és támogató, a szolgáltatásnyújtás miként tervezhető, az ügyfelek bevonása milyen mértékű és milyen eljárásokat alkalmaznak.</p> <p>A dolgozók véleményének figyelembevétele elengedhetetlen az új programok bevezetése valamint egyéb intézményi változások során, ezen túlmenően pedig információt nyújt a képzések megtervezéséhez valamint a szakmai eljárások megváltoztatásához is.</p>

Az Európai Unió
Jogok, egyenlőség
és polgárság
programjának társ-
finanszírozásából

CÍM (SZERZŐ)	TARTALOM
<u>Trauma-Informed Organizational Assessments</u> (Greater Richmond Trauma Informed Community Network, USA) 2017	Ebben a kiadványban a traumák hatásaira reagáló működés bevezetését célul kitűző szervezetek számára találhatóak az aktuális működés felméréséhez és a változások hatékonyságainak megállapításához szükséges eszközök. <i>A felsorolt kérdőívek közül többnek a felhasználásához a szerző beleegyezése szükséges, és néhányért fizetni is kell. Felhasználás előtt fontos egyeztetni a kapcsolattartó személlyel/hellyel (lásd kapcsolattartó személy/hely rovat az anyagban.)</i>
<u>Window of Tolerance (The National Institute for the Clinical Application of Behavioral Medicine) & Working with-in the Window of Tolerance</u> (Safe Ireland) 2017/2019	Ez a hasznos képzési anyag az ún. „tolerancia ablak” modellt mutatja be. Ez az eszköz segíthet abban, hogy megértsük, hogy a lelki nehézségek miként befolyásolják az aktuális toleranciaszintet. A kiadvány bemutatja miként használhatjuk fel ezt az eszközt a mindennapi munkánkban valamint a túlélőkkel folytatott interakciónk támogató aspektusait megerősítő kérdéseket és kérdésekre adható válaszokat is nyújt.
<u>The Triune Brain</u> (Safe Ireland, handout) 2019	A Safe Ireland szervezet állította össze ezt az ismertetőt a kapcsolati erőszaknak az egyéni viselkedésre gyakorolt hatásairól. Leírja, hogyan reagálnak az agy különböző részei a traumára, ezáltal segíti a trauma hatásaira kialakult viselkedés jobb megértését.
<u>The Recovery from Trauma Framework</u> (Safe Ireland) 2019	A traumából való felépülés fázisainak részletes ismertetése Janet és Herman nyomán: biztonság és stabilizálódás, emlékezés és gyász, újrakapcsolódás és integrálódás. Az anyag bemutatja, hogy mindezeknek hogyan jelenhetnek meg a segítő tevékenység során, és milyen támogatási módok járulnak leginkább hozzá a túlélők lelki egészségének javulásához.
<u>Simple Breathing Exercise</u> (Safe Ireland) 2019	Ez az egyszerű légzéstechnika, amelynek lényege a hosszabb kilégzési és rövidebb belégzési idő, segít az elme és a test ellazításában.
<u>Training Evaluation Questionnaire PIE focus</u> 2019	A PIE képzések hasznosságát felmérő kérdőív, a munkatársak véleményét nyitott és zárt kérdések segítségével vizsgálja

Az Európai Unió
Jogok, egyenlőség
és polgárság
programjának társ-
finanszírozásából

CÍM (SZERZŐ)	TARTALOM
Training Evaluation Questionnaire (Safe Ireland) 2019	A Safe Ireland által kifejlesztett kérdőív hasznos eszköz szakmai képzések hatásainak vizsgálatához. A képzést megelőző és követő ismeretek szintjéről is képet ad.
The Vicarious Trauma Toolkit (Office for Victims of Crime, USA)	Ez az anyag a traumatizálással dolgozó szakemberek körében elkerülhetetlenül előforduló másodlagos traumatizációra igyekszik válaszokat adni. Ennek kapcsán definiálja a másodlagos traumát, és további speciális ismeretek nyújt túlélőkkel dolgozó szervezeteknek munkatársak szakmai támogatásához. Összegyűjti a legfontosabb szakkifejezéseket, valamint videók és média anyagokat sorol fel a munkatársak informálásához/képzéséhez a másodlagos trauma témakörében.
Tip sheets: practical guidance for the establishment of trauma informed service provision (National Center on Domestic Violence, Trauma & Mental Health, USA)	Ezen a honlapon több ajánlás is található, amelyek praktikus tanácsokat nyújtanak a kapcsolati erőszak programok traumák hatásaira való reagálásának kialakításához, és a különböző szomatikus tünetekkel és mentális nehézségekkel küzdő ügyfelek támogatásához.
Trauma Related Self-Assessment tools for Staff working with Support Services	Ezen a honlapon számos önértékelő eszköz található traumát átélt ügyfelekkel dolgozó szervezetek munkatársai számára. Segítségükkel felmérhetőek a stressz-szint, a kiegész és a másodlagos traumatizáció mértéke az önsegítő lehetőségekhez való hozzáférés stb.
KÉPZÉSI ANYAGOK ÉS PREZENTÁCIÓK	
Trauma Informed Care & services hands-on intro (Dr Sharon Lambert / Safe Ireland) 2019	A prezentáció bemutatja, hogy használható a TIC megközelítés (Trauma Informed Care) traumatizáltak támogatására. Bemutatja, az ártalmas gyermekkori tapasztalatok előfordulásának nagyságát a hajléktalan nők körében. A második részben a pszichés trauma tünetei valamint a traumára adott adott pszichológiai, neuro- és biokémiai reakciók ismertetése következik. Végül az előadás a TIC működésének bemutatásával zárul.

Az Európai Unió
Jogok, egyenlőség
és polgárság
programjának társ-
finanszírozásából

CÍM (SZERZŐ)	TARTALOM
<u>Trauma Informed Services - Staff Resourcing and Support</u> (Safe Ireland) 2019	A prezentáció bemutatja milyen hatásai lehetnek a traumatizálással végzett munkának a munkatársak lelki egészségére. Ismerteti a vikárius és másodlagos traumákat majd azt, hogy miben különböznek ezek más stresszoroktól és a kiégéstől. Speciális ajánlásokat közöl arra vonatkozóan, hogy mit tehet az egyén és a szervezet a másodlagos traumatizáció megelőzéséért.
<u>The Principles of PIE</u> (Dr Cockerell, Peter) 2018	Dr. Peter Cockerell, az egyik vezető brit PIE-szakértő rövid és jól használható bevezetése a PIE módszertanába. A prezentáció felvillantja a szemlélet mögött álló pszichológiai modelleket, szót ejt a traumák és az ismétlődő traumák hatásairól valamint bemutatja, hogy a PIE megközelítés miként támogatja a traumatizálással folytatott munkát, valamint felsorolja a megközelítés alkalmazásához tartozó területeket. A prezentáció PIE képzés jó bevezető anyaga lehet.
<u>Women's homelessness prevention & support</u> (Sample, Esther) 2019	Esther Sample prezentációja összefoglalja annak az 5 országban elvégzett kutatásnak a legfontosabb eredményeit, amely a női hajléktalanság megelőzésének és a nők biztonságos lakhatásba segítésének kérdéseit igyekezett feltárni.
<u>Gender Based Violence Statistics</u> 2018	Világ, európai és brit vonatkozású statisztikai adatok gyűjteménye a kapcsolati és nőkkel szemben elkövetett erőszakról. Nagyon hasznos, a képzésekbe beépíthető adatokat tartalmaz a kapcsolati erőszak és az egészségre gyakorolt káros hatások előfordulásáról.

Az Európai Unió
Jogok, egyenlőség
és polgárság
programjának társ-
finanszírozásából

CÍM (SZERZŐ)	TARTALOM
KUTATÁSI ÖSSZEFOGLALÓK ÉS HÁTTÉRTANULMÁNYOK	
KAPCSOLATI ERŐSZAK ÉS HAJLÉKTALAN NŐK	
<p><u>Failed women and illegitimate citizens: The transformation of the private sphere and the gendered citizenship of homeless women in Budapest</u> Ámon, K. MA szakdolgozat, Department of Gender Studies, Central European University 2013</p>	<p>A szakdolgozat egy hajléktalanellátó intézményben végzett etnográfia alapján von le következtetéseket a kifejezetten hajléktalan nőket érintő problémákról és a hajléktalan nők és férfiak egymás közötti, illetve a hajléktalan nők és a szociális munkások közötti hatalmi folyamatokról.</p>
<p><u>Children Exposed to Violence: Child Custody and its Effects on Children in Intimate Partner Violence Related Cases in Hungary</u> Galántai, J., Ligeti, A. S., Wirth, J. Journal of Family Violence, 34(5), 399–409. 2019</p>	<p>A tanulmány olyan Magyarországon megtörtént eseteket mutat be, amelyeknél a bántalmazó apák a gyerekekkel való kapcsolattartást a bántalmazott nő további zaklatására használták fel.</p>
<p><u>Hidden Hurt. Violence, abuse and disadvantage in the lives of women</u> (Scott, Denise / McManus, Sally) 2016</p>	<p>Ez a kutatási beszámoló arra vonatkozó bizonyítékokat mutat be, hogy a súlyos bántalmazást elszenvedő nők nagyobb valószínűséggel szenvednek pszichiátria betegségekben vagy érintettek más egészségügyi problémákban, fogyatékoságban, túlzott alkohol és drogfogyasztásban, hajléktalanságban. A kutatási eredményekből ezen túlmenően az a kép rajzolódik ki, hogy az ilyen élethelyzetben lévő nők sokkal nagyobb mértékű nemi alapú erőszakot kénytelenek elszenvedni, mellyel összefüggésben életesélyeik nagy mértékben különböznek a társadalom más csoportjainak esélyeitől.</p>

Az Európai Unió
Jogok, egyenlőség
és polgárság
programjának társ-
finanszírozásából

CÍM (SZERZŐ)	TARTALOM
<u>Safe at Home: Homelessness and Domestic Abuse (Safe Lives)</u> 2018	A beszámoló a párkapcsolati erőszak és hajléktalanság közötti összefüggéseket tárgyalja, a legkiszolgáltatottabb helyzetben lévő hajléktalan erőszak túlélőkre koncentrálna, valamint megfogalmaz ezen csoport támogatására vonatkozó szakmai és szakpolitikai irányelveket és ajánlásokat is.
<u>Healing from Domestic Violence and Trauma (Saint Arnault, Denise)</u> 2014	A kutatás a nemi alapú és párkapcsolati erőszak túlélőinek fizikai és mentális állapotát járja körül. Bár a túlélők erőfeszítéseket tesznek azért, hogy segítséget és támogatás találjanak, nagy érzelmi és fizikai megterhelést, társas beszűkülést és izolációt élnek meg még akár évekkel az erőszakos esemény elszenvédeése után is. A kutatás eredményei arra engednek következtetni, hogy a biodinamikus terápiákkal jó eredményeket lehet elérni az erőszak túlélők lelki és fizikai egészségének javításában. Az eredmények megerősítéséhez további kutatások szükségesek.
<u>Resilience in the Face of Trauma: Implications for Service Delivery (Dermody, Aoife et al.)</u> Irish Probation Journal Volume 15, October 2018	Az írországi szociális szolgáltatások hatékonyságának vizsgálata során megállapították, hogy nagyon magas azoknak a nőknek a száma, akik éveken keresztül ügyfelei a lakhatással összefüggő, börtön utáni reintegrációt támogató, és a drogrehabilitációs szolgáltatásokat nyújtó szektornak is, a nekik nyújtott támogatás azonban csekély eredménnyel jár. A cikk a szolgáltatásokat használó nők körében végzett kutatás eredményeit mutatja be, és megfogalmazza, hogy a nyújtott szolgáltatások hatékonysága akkor növelhető ha azok tekintetbe veszik a nők speciális élethelyzetét, illetve a traumatikus tapasztalatok személyiségre gyakorolt hatását. A cikk ezen kívül megfogalmazza a nők szükségleteit jobban figyelembe vevő szolgáltatások kialakításához kapcsolódó szakmai ajánlásokat is.
<u>Relationship of Childhood Abuse and Household Dysfunction to Many of the Leading Causes of Death in Adults. The Adverse Childhood Experiences (ACE) Study. (Felitti et al.)</u> 1998	Ez az egyik első olyan tanulmány amely rámutat a korai elhalálozás és a diszfunkcionális családi működés okozta ártalmak közötti összefüggésre.

Az Európai Unió
Jogok, egyenlőség
és polgárság
programjának társ-
finanszírozásából

CÍM (SZERZŐ)	TARTALOM
<p><u>Shelter from the Storm: Trauma-Informed Care in Homeless Services Settings (Hopper, Elizabeth et al.)</u> 2009</p>	<p>A cikk a Trauma Informed Care megközelítés hajléktalanellátásban való alkalmazásának hozadékaikról szól. Ennek kapcsán részletezi azokat a segítő tevékenység minőségét és hatékonyságát meghatározó területeket, amelyekre az ügyfelek által megtapasztalt erőszak és bántalmazás hatással van, valamint bemutatja a megközelítés alkalmazásához kifejlesztett értékelő skálát is. Ezt követően részletes iránymutatás nyújt a megközelítés szervezeti adaptálásához.</p>
<p><u>Women and Girls at Risk: Evidence across the Life Course (McNeish, Di / Scott, Sara)</u> 2014</p>	<p>Az írás azt tárgyalja, hogy a gyermekkori bántalmazások és erőszak miként járulhat ahhoz hozzá, hogy valaki az élete későbbi szakaszában újból kapcsolati erőszakot és bántalmazást tapasztaljon meg. Ennek kapcsán hangsúlyozza, hogy a segítő szolgáltatásoknak figyelemmel kell lenniük a nemi alapú egyenlőtlenségekből származó különbségekre. Az írás fő célja, hogy felhívja a figyelmet egy szektorok közötti összefogás szükségességére, hogy a legkiszolgáltatottabb helyzetben lévő nők és gyermekek szükségleteire is választ tudjunk adni.</p>
<p><u>Vicarious Trauma Assessment Toolkit for the Violence Against Women Sector (Sarah van Veen)</u> 2012</p>	<p>Az írás nők elleni erőszak áldozataival foglalkozó szolgáltatásokban dolgozók lelki egészsége kapcsán hangsúlyozza, hogy az embertelen erőszakkal való rendszeres szembesülés hatására a segítők maguk is traumatizálódnak. Ennek kapcsán emeli ki a szupervízió és a különféle trauma hatásait figyelembe vevő önértékelési eszközök használatának fontosságát.</p>
<p><u>Mental Ill Health in the Adult Single Homeless Population (Sian Rees/Crisis)</u> 2009</p>	<p>Az Egyesült Királyságban és az Egyesült Államokban végzett kutatásokon alapuló írás a hajléktalan emberek lelki egészségéről nyújt összefoglalót, kiemelve a hajléktalanság szerepét a pszichiátria betegségek súlyosabbá válásában.</p>

Az Európai Unió
Jogok, egyenlőség
és polgárság
programjának társ-
finanszírozásából

CÍM (SZERZŐ)	TARTALOM
KÖTŐDÉS ELMÉLET	
John Bowlby: A biztos bázis (magyarul is megjelent) <u>A Secure Base: Parent-Child Attachment and Healthy Human Development</u> 1988	Bowlby könyve bemutatja, hogy a gyermek és gondozója közötti interakcióknak milyen mély, a személyiséget meghatározó következményei vannak, és ez miként hat ki a gyermekek szociális és érzelmi fejlődésére. A könyvben szereplő írások azt a gondozók és gyerekek között kialakuló érzelmi viszony meghatározó szerepét járják körül.
<u>The lawlessness of the home: Women's experiences of seeking legal remedies to domestic violence and abuse in the Irish legal system (Safe Ireland)</u> 2014	A tanulmány 8 családon belüli erőszak ügyében lefolytatott igazságszolgáltatási eljárást elemez, kiemelve azokat az aspektusokat, amelyek a túlélők jogait csorbították. A tanulmány ezen túlmenően megfogalmaz az igazságszolgáltatás rendszerére vonatkozó ajánlásokat is.
<u>"Justice Sought, Justice Lost": An assessment of the effectiveness of DVA protection orders and specific needs (Safe Ireland)</u> 2016	Az igazságszolgáltatás hatékony működéséhez szükséges a párkapcsolati erőszak dinamikájának, és összetevőinek mélyebb ismerete. Az ír igazságszolgáltatási rendszerről szóló tanulmány kiemeli, hogy speciális képzés nélkülük a bíróságok nem tudják az igazságos ítélelhozatalhoz szükséges minden információt összegyűjteni, illetve, hogy a bizonyításhoz használt eljárási procedura nincs tekintettel a túlélők trauma következtében kialakult pszichés állapotára.
EGYÉB ANYAGOK	
<u>Mentalizing and borderline personality disorder (Fonagy, Peter / Bateman, Anthony)</u> 2007	A cikk a mentalizáció alapú terápia (MBT) hatékonyságáról szól. Bemutatja a terápiában alkalmazott alapelveket illetve, hogy mikor indokolt a használata.

Az Európai Unió
Jogok, egyenlőség
és polgárság
programjának társ-
finanszírozásából

CÍM (SZERZŐ)	TARTALOM
<p><u>Development and Validation of the Trauma-Informed Practice Scales (Goodman et al) 2016</u></p>	<p>Egy tanulmány arról, hogy a családon belüli erőszak túlélőivel foglalkozó programok miként tudják beépíteni a traumák hatásaira vonatkozó ismereteket a mindennapi munkájukba. Az eredmények 15 program 370 ügyfelének megkérdezésén alapulnak.</p>
<p><u>Breaking down the barriers. How women exit prostitution. (Bindel et al.) 2012</u></p>	<p>A prostitúcióból kilépést segítő programokban alkalmazott módszerek hatékonyságáról készült két éves kutatás eredményeit bemutató jelentés. Főbb megállapításai, hogy megfelelő támogatás mellett a legtöbb kilépni szándékozó nő rövid időn belül képes kikerülni kiszolgáltatott helyzetéből. A kutatás rámutat arra is, hogy gyermekkori bántalmazás következményei, a biztonságos lakhatás hiánya, az alkohol- és drogfüggőség milyen nagy mértékben veti vissza a kikerülés lehetőségeit.</p>
<p><u>“Overcoming dependency and illegitimate citizenship: Feminism, neoliberalism, and the depoliticization of housing”</u> Ámon, K. in: Kováts, E. (ed.): Solidarity in Struggle: Feminist Perspectives on Neoliberalism in East-Central Europe, Budapest: Friedrich Ebert Stiftung, 70–80. 2016</p>	<p>A cikk arról szól, hogyan kedveznek a gyermekszám növelését célzó bőkezű lakástámogatások a felső középosztálynak, és hogyan betonozhatják be nők családon belüli elnyomott pozícióját.</p>
FILMEK ÉS VIDEÓK	
<p><u>Sleeping Rough Girls Living On The Streets Of Brighton</u></p>	<p>Rövid dokumentumfilm utcán élő hajléktalan nőkről. (Brighton, Egyesült Királyság)</p>

Az Európai Unió
 Jogok, egyenlőség
 és polgárság
 programjának társ-
 finanszírozásából

CÍM (SZERZŐ)	TARTALOM
All That Stands In The Way (BBC)	Ez a dokumentumfilm négy különböző országban élő tizenéves lány életét követi azzal a céllal, hogy bemutassa a nemi alapú egyenlőtlenség társadalmi és kulturális gyökereit.
The Trap - the deadly sex-trafficking cycle in American prisons (The Guardian)	Egy dokumentumfilm arról, hogy válnak az Egyesült Államok börtöneiből szabaduló nők az emberkereskedelem és a kényszerprostitúció áldozatává.
Love You To Death: A Year of Domestic Violence (Vanessa Engle)	A dokumentumfilm az Egyesült Királyságban 2013-ban aktuális vagy korábbi férfi partnere által megölt 86 nőt történetét mutatja be. A film rendezőjével készül interjú.
Murdered by My Boyfriend	Igaz történet egy fiatal lányról aki egy erőszakos férfiba lett szerelemes.
The Window of Tolerance Animation (Beacon House)	Ez az animációs kisfilm bátorítja a Tolerancia Ablak modell alkalmazását a gyermekek viselkedésének megértésében valamint elmagyarázza, hogy mit tehetnek a felnőttek, ha a gyermek kikerül az érzelmi komfort zónájából.
How childhood trauma affects health across a lifetime (Nadine Burke)	Dr Burke beszél az ismétlődő gyermekkori trauma agyi fejlődésre és az egészségi állapotra gyakorolt hatásairól.
A Second Overview of Housing Exclusion in Europe - Behind the Statistics: Mme S	Ez a rövid videó egy családon belüli erőszak miatt hajléktalanná vált anya és gyermeke történetét és hajléktalanságból való kijutását mutatja be.
Empathy (Brené Brown)	A kisfilm a másik ember érzelmi állapotára adott reakcióink megértésében nyújt segítséget. Elmagyarázza mikor reagálunk a másik és mikor a saját érzelmi szükségleteinkre, valamint bemutatja az empátikus viszonyulás alapelveit.

Az Európai Unió
Jogok, egyenlőség
és polgárság
programjának társ-
finanszírozásából

A kézikönyv az Európai Unió Jogok, egyenlőség és polgárság programjának (2014–2020) társfinanszírozásával készült. A kiadvány tartalma a PIE4shelters projekt résztvevő szervezeteinek kizárólagos felelőssége, és semmiképpen sem tekinthető az Európai Bizottság álláspontját tükröző anyagnak.

Az Európai Unió
Jogok, egyenlőség
és polgárság
programjának társ-
finanszírozásából